

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

4 | 2016



Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXIII, číslo 4/2016 | Vychází čtyřikrát ročně.

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: cso@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka

Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | **Gabriela Dobruská**, dobruska@birdlife.cz

Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | **Barbora Kaminiecká**, barbora.kaminiecka@nature.cz

Jiří Sládeček, sladecek@psp.cz | **Zdeněk Vermouzek**, verm@birdlife.cz

Lukáš Viktora, viktora@birdlife.cz

Grafická úprava a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz), **Lea Kaláčková**

Jazyková korektura: **Milan Bronclík** | Tisk: **Grafotechna plus, s. r. o., Praha**

Toto číslo vyšlo 21. 11. 2016 v nákladu 2 800 výtisků. Uzávěrka příštího čísla je 9. 1. 2017.

Vyjde v únoru. Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje panu Milanu Bronclíkovi za korektury českého jazyka a všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Pelikán kadeřavý (*Pelecanus crispus*). Foto: Petr Podzemný.



Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolné zájmové sdružení zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 2 500 členů. Realizuje vlastní i mezinárodní projekty, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V ČR zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.



BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území, a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (*Together for birds and people*).

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti. Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptacisvet.html, a profil na Facebooku – [facebook.com/Ptacisvet](https://www.facebook.com/Ptacisvet).



Vánoční dárky pro ptáky i pro lidi!

Nové: knížky, trička, odznaky, plyšáci, CD s hlasy ptáků, nálepky na skla...

a mnoho dalšího na www.birdlife.cz



Nově nabízíme **hrnečky, kšiltovky, nášivky!**

1 | **Úvodník** / Jiří Flousek

1 | **Z terénu i z kanceláře** / Lucie Hošková

Co přinesl poštovní holub

2 | **Linduška, nebo strnad?** / Tereza Petrusková

2 | **Pokus brhlíka o zahníždění v ledňáččí noře** / Pavel Čech

Letem ptačím světem Báry Kaminiecké

2 | **Přehradý ohrožují potápku argentinskou**

2 | **Invasní druhy trápí nejen ptáky**

2 | **Žako je v CITES**

Poznáte...?

3–5 | **Poznáte větší sovy?** / Zdeněk Vermouzek, Jan Hošek

Z významných ptačích území

6–7 | **Ptačí oblast Hostýnské vrchy** / Martin Vymazal

Rady, tipy, návody

8–9 | **Jak zazimovat přírodní zahradu** / Alena Klvaňová

10–11 | **Proč a jak vytvářet nové hnízdní příležitosti pro ledňáčka říčního** / Pavel Čech

Mladým ornitologům

12 | **Krutíhlavovy hlavolamy** / Vladka Sládečková, Alena Klvaňová

Objektivem...

14–15 | **Objektivem Petra Podzemného**

Zajímavosti z ptačí říše

16–17 | **Máte plchy v ptačích budkách?** / Peter Adamík

18 | **Proč zebřičky zpívají vajíčkům?** / Zbyněk Janoška

18 | **Kam za ptáky v České republice** / Jiří Horáček

V ohrožení

20–21 | **Víc než zákon!** / Lukáš Viktora, Zbyněk Janoška

21 | **První pokus o odchov jespáků lžicozobých** / Jiří Hrubý

21 | **Prokletí nezvyklého zobáku** / Jiří Hrubý

Ze života ČSO

22 | **Ohlédnutí za konferencí**

23 | **Členové členům aneb ptačí skvosty viděti a slyšeti** / Ivana Kroutilová a Marie Hánová

24 | **Čapí hnízda** / Gabriela Dobruská

24 | **Bezpečné zastávky** / Gabriela Dobruská, Zbyněk Janoška

Za ptáky do světa

26–28 | **New York. Ptáčkaření v urbánní džungli** / Tomáš Grim

Časopis Ptačí svět je pro členy ČSO zdarma.

Roční předplatné za 249 Kč

objednávejte na cso@birdlife.cz.

Starší čísla zdarma ke stažení na

birdlife.cz/ptacisvet.html.

Kalendář akcí ČSO – listopad 2016 až únor 2017

Podrobnosti na birdlife.cz a uvedených adresách

26. 11. | Ornitologická exkurze za ptáky tovačovských rybníků;
www.mos-cso.cz

15. 12. | Tradiční vánoční setkání ornitologů, ORNIS, Bezručova 10, Přerov, od 17:00; www.ornis.cz

14.–15. 1. | Mezinárodní sčítání vodních ptáků; www.waterbirdmonitoring.cz

leden/únor | Vycházky ke Světovému dni mokřadů, přehled akcí zveřejníme v lednu

27. 1. | ORNITOLOGICKÝ PLES, KD Barikádníků, od 20:00

11. 3. | Jarní členská schůze ČSO, ZŠ U Vršovického nádraží 1, Praha, od 10:00



ČSO (*1926)

Celým letošním rokem se vinulo devadesátileté výročí založení České společnosti ornitologické, připomínané na všech našich akcích od zimního Světového dne mokřadů přes jarní Vítání ptačího zpěvu až po podzimní Evropský festival ptactva. Jak je ale při kulatých výročí ČSO již tradicí, oslavy vrcholily opět v Mikulově – při další z celostátních ornitologických konferencí, tentokrát s názvem Každý pták se počítá.

Z mnoha desítek referátů a posterů jsme se dověděli, jak se počítají ptáci u nás i na Slovensku, napříč Evropou či v afrických horách, jak je počítají profesionální vědečtí pracovníci, amatéři a široká veřejnost (sousedství „občanská věda“ se v letošních příspěvcích objevovalo obzvláště často), jak se počítali čápi, jeřábi, čejky, kukačky, tuhy, vrabci, strnadi a mnoho dalších druhů... a hlavně, jak různorodé poznatky nám počítání ptáků přináší. Představené výsledky vhodně potvrzovaly název konference. Chceme-li ptáky úspěšně chránit, musíme počítat skutečně s každým z nich (vzorovými příklady jsou naši ubývající tetřívci nebo sýčci). A chceme-li v budoucnu vědět, co se děje s ptáky vzácnými i dnes úplně běžnými, každý spočítaný a zaznamenaný ptačí jedinec je důležitým příspěvkem k našim znalostem. Zvláště když stále se vyvíjející metody zpracování dat dokážou modelovat údaje z atlasového mapování, vyhodnocovat kompletní seznamy druhů z našich vycházek a pracovat i s jednotlivými náhodnými pozorováními. Poděkování za úspěšný průběh celé konference tudíž patří nejen všem organizátorům, prezentujícím a účastníkům, ale i všem nepřítomným poskytovatelům údajů o ptácích.

Oslavy 90. výročí však ještě nekončí. Koncem roku se na YouTube objeví dva úplně nové filmové spoty, jejichž předpremiéru už mohli zhlédnout účastníci mikulovské konference. První, kratší, propaguje koho jiného než našeho oslavence – Českou společnost ornitologickou, druhý se věnuje občanské vědě (citizen science). V tomto úvodníku ji zmiňuji již podruhé, abych zdůraznil důležitost veškerých dat získaných našimi členy pro poznání a ochranu našich ptáků.

Přeji vám
příjemné čtení
i pokoukání!

Jiří Flousek
předseda ČSO



Mapování pro druhý atlas hnízdního rozšíření ptáků Evropy pokračovalo i v roce 2016. Údaje o prvním prokázaném hnízdění konipas citronového (na snímku z června u Vlasinského jezera) ze Srbska či tuhy královského z evropské části Kazachstánu z letošního roku ukazují, že atlas přinese skutečně nové poznatky. Před námi je poslední sezona mapování, jak doma v rámci připravovaného atlasu ČR, tak v zahraničí.



Foto: Ivan Medenica

☛ **Rozšířili jsme aktivity na sociálních sítích** a kromě Facebooku www.facebook.com/birdlife.cz nás můžete sledovat i na Twitteru – <https://twitter.com/birdlife.cz>.

☛ **Při letním čištění tůní na Josefovských loukách byl nalezen největší vodní brouk světa – vodomil černý.** Premiéra Noci netopýrů přilákala 2. září na louky téměř 80 návštěvníků a do sítě 20 netopýrů. Výkup pokračuje koupí dvou pozemků ve střední části ptačího parku.

☛ **Podporujeme zájem veřejnosti o pozorování ptáků. Vydali jsme leták *Kam na ptáky v Česku*, který je ke stažení na novém webu www.birdlife.cz/kamnaptaky, na němž pracujeme.** Najdete tu tipy na ornitologicky atraktivní lokality a díky propojení s databází avif.birds.cz i aktuální pozorování na nich.

☛ **Tým zkušených ornitologů, členů ČSO, pod vedením šéfredaktorky Ptačího světa Aleny Klvaňové připravil knihu *Kam za ptáky v České republice*, kterou v září vydalo nakladatelství Grada. Recenzi najdete na str. 18.**

☛ **V září dosáhla kampaň Bezpečné zastávky významného milníku, když byla na webu zastavky.birdlife.cz ohodnocena pětistíci zastávkou, a dosáhli jsme tak cílového počtu zmapovaných zastávek ještě před koncem roku.** Dochází i k zabezpečování zastávek – nedávno přibýly díky iniciativě Dušana Vodnářky a a žáků ZŠ Školní dvě další ve Vrchlabí.

☛ **V rámci tradičního Evropského festivalu ptactva se začátkem října v Česku konalo 37 vycházek, kterých se účastnilo 1181 návštěvníků.** Ze zajímavých pozorování jmenujme kolpíka bílého, chrástala vodního, kulíka zlatého, jespáka krívozubého, racka malého nebo poláka malého.

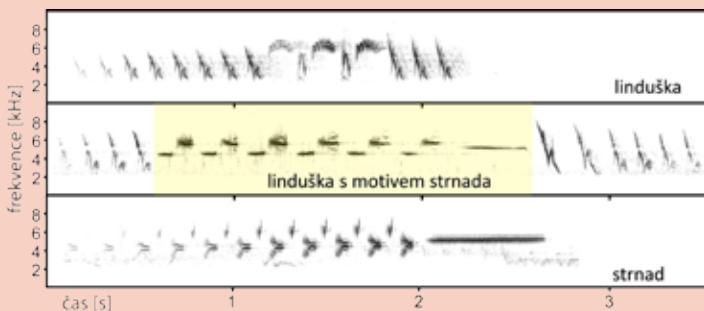
☛ **Celkem 242 lidí se zúčastnilo ornitologické konference „Každý pták se počítá“,** pořádané k 90. výročí založení Československé ornitologické společnosti v prostorách mikulovského zámku ve dnech 14.–16. 10. 2016. Více na str. 22.

☛ **Na podzimní členské schůzi, která proběhla 15. 10. 2016 v rámci konference v Mikulově, byl zvolen nový výbor** ve složení J. Flousek, B. Kaminiecká, T. Bělka, T. Diviš, V. Kodet, M. Pudil, M. Fejfar, J. Koleček a V. Kubelka. Na své první schůzi výbor potvrdil Jiřího Flouska ve funkci předsedy a Vojtěcha Kodeta ve funkci místopředsedy.

☛ **Během konference „Každý pták se počítá“ měly premiéru dvě filmové novinky z produkce ČSO:** spot oslavující fenomén pozorování ptáků a pětiminutový vzdělávací film o vývoji lidských představ o ptácích a zapojení lidí do pozorování ptáků a občanské vědy. Filmy budou koncem roku k vidění na YouTube profilu ČSO www.youtube.com/user/CSOBirdLife.

☛ **Za účasti 32 lidí proběhl 26. října v Božicích na Znojmsku seminář o ochraně dropa velkého, na který byli pozváni zástupci obcí, zemědělci a myslivci.** Seminář je aktivitou Záchraného programu pro dropa velkého, jehož cílem je i navázání užší spolupráce s obcemi a zemědělci, kteří hospodaří v jádrových oblastech dřívějšího výskytu dropa.

☛ **V Jihlavě, Liberci, Pardubicích, Praze, Zlíně a Olomouci jsme v listopadu uspořádali šest seminářů pro učitele „Ptáci ve městech“ a „Za ptáky našeho okolí“,** akreditovaných Ministerstvem školství. Nově proběhl v Ostravě i speciální seminář pro školy se stavebně-technickým zaměřením „Ptáci a netopýři na budovách aneb Co by měl vědět každý stavař“.



Linduška, nebo strnad?

Zpěvem lindušky lesní se zabývám již přes deset let a hned tak něco mě nepřekvapí. Povedlo se to však samečkovi zpívajícímu v Krkonoších u Dvorské boudy. V dalekohledu vypadal úplně normálně, ve zpěvu ale měl na poslech zcela jasný motiv strnada obecného (viz obrázek). Takto mě provokoval dva dny, ale přilákat k síti se nenechal na linduščí ani na strnadí zpěv, a tak nevím, zda přece jen neměl někde nějaké žluté peří. Celkově se choval velmi submisivně a mlčel vždy, když zpíval sousední „normální“ samec. K čemu je mu dobré vkládání strnadiho zpěvu do svého vlastního, je pro mne i nadále záhadou. Vysvětlení kolegů, že mi chtěl udělat radost, protože přece zkoumám i strnady, je sice milé, ale nepříliš pravděpodobné. Pro mne to je první případ, kdy linduška lesní imituje zpěv jiného druhu. Pokud jste se s tímto jevem u kterékoli z našich lindušek někdy setkali, budu ráda, když mi dáte vědět na e-mail kumstatova@post.cz.

Tereza Petrusková

Pokus brhlíka o zahnízdění v ledňáččí noře

V norách ledňáčka říčního nebo v jejich pozůstatcích (erozí obnažených hnízdních komůrkách) úspěšně hnízdí několik druhů ptáků. V úplných norách odchovávají potomstvo sýkory, ve vstupu do chodby nor si staví hnízda střízlík obecný, polodutiny vzniklé z pozůstatků hnízdních komůrek ledňáčků využívají k hnízdění konipas horský, červenka obecná a skorec vodní. V roce 2014 jsem zaznamenal další druh dutinového ptáka, který se pokoušel k hnízdění využít noru vyhloubenou ledňáčkem říčním. Byl to brhlík lesní, který si koncem května vybral jednu ze čtyř nor na stálém hnízdišti ledňáčka na Slapské přehradě. S čistěním vnitřního prostoru nory a vytmelováním vletového otvoru pomocí hlíny a slin začala samička brhlíka koncem května. V té době ledňáčci seděli na snůšce druhého hnízdění v noře vzdálené necelé čtyři metry. Ačkoliv byla nora brhlíkem k hnízdění připravena, nebyl pokus o zahnízdění úspěšný. Jakmile začali ledňáčci v prvních červnových dnech krmit mladá a jejich pobyt na hnízdišti byl častější, brhlíky ze svého teritoria vyhnali. V následujících letech (2015, 2016) zůstala nora v takovém stavu, jak ji brhlíci opustili; hnízdící ledňáčci vstupní otvor do nory nerozšířili.



Hnízdo střízlíka vystavěné ve vletovém otvoru do nory začátkem dubna 2016. Ledňáčci (pravděpodobně tažní, mláďata z této části Chotýšanky byla kontrolována ve Španělsku) si museli vybudovat novou noru na protější straně potoka.



Hnízdo skorce v pozůstatku původní nory ledňáčků z říčky Kocáby. Skorci zde spolu s ledňáčky hnízdí několik let.

Co vedlo brhlíka lesního, který si pro hnízdění upravuje většinou dutiny vydlabané strakapoudy a žlunami nebo osídluje vyvěšené budky, k pokusu zahnízdit v noře ledňáčků, je otázkou. Snad mu hrubá hnízdní stěna s borovicí nad ní připomínala kmen stromu.

Pavel Čech

Přehrady ohrožují potápku argentinskou

Ve speciálu *Pták roku 2015* jsme psali o potápku argentinskou, která byla objevena teprve v roce 1974. Jako endemit odlehlých sopečných jezer je citlivá na změny prostředí a v posledních desetiletích trpěla zavlečením nepůvodních druhů, zejména pstruha duhového a norka amerického. Díky úsilí ochránců se podařilo klíčové území, kde hnízdí přes polovinu populace potápků, vyhlásit národním parkem a rovněž se zúročila opatření k omezení vlivu nepůvodních druhů. Posledních 500 párů potápek však nyní čelí nové hrozbě. Tou je plán výstavby dvou vodních elektráren v deltě řeky Santa Cruz, jejíž ústí je pro druh významným zimovištěm. Odborníci varují, že stavba ohrozí celý cenný ekosystém, neboť řeka přináší do ústí potřebné živiny a přehradý tento systém rozvrátí. Ohroženy jsou i další vzácné druhy jako tučňák magellanský, plameňák chilský nebo kulík šedý. Doufejme, že argentinská vláda své plány kvůli silnému odporu ochránců přírody přehodnotí a ponechá území bez zásahu. V opačném případě by několikaletá snaha a více než půl milionu investovaných amerických dolarů přišly vniveč.

Podle www.birdlife.org

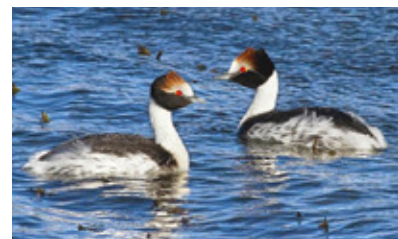


Foto: Santiago Imberti

Invazní druhy trápí nejen ptáky

Vědci odhadují, že od roku 1500 zmizelo v důsledku lidské činnosti z planety 140 ptačích druhů. Za více než polovinou vymření stojí nepůvodní druhy zavlečené člověkem, ať už záměrně (kočky, psi, králíci, kopytníci), nebo i neúmyslně (hlodavci, lasicovitě šelmy a zhoubné patogeny). Zejména nelétavé a ostrovní druhy nemají mechanismy, jak se vetřelcům bránit. Evropská unie vydala v červenci nařízení, jež obsahuje seznam invazních a nepůvodních druhů živočichů a rostlin, které ohrožují evropskou přírodu a u nichž je tedy účelné vynakládat finanční prostředky na jejich likvidaci nebo alespoň zabránit jejich dalšímu šíření. V seznamu 37 druhů nalezneme i tři ptačí druhy – kachnici kaštanovou, asijskou vránu domácí a ibise posvátného. Ze savců nepřekvapí zahrnutí nutrie, mývala severního či veverky popelavé. Naopak s exoty jako je muntzak malý, burunduk, promyka malá nebo nosál červený se v naší přírodě zatím nesetkáváme. Oprávněně jsou na seznamu i želva nádherná a skokan volský, z bezobratlých pak několik druhů raků, krab říční a sršeň asijská.

Podle datazone.birdlife.org



Severoamerická kachnice kaštanová byla šestkrát zastižena i v Česku

Foto: Jan Goelintz (CC BY-NC-ND 2.0)

Žako je v CITES I

V minulém čísle jsme informovali o naději, že žako šedý bude přeřazen do nej přísnější chráněné kategorie CITES I v rámci úmluvy o obchodování s ohroženými druhy. Návrh afrického Gabonu podporovaný státy EU, Severní Ameriky a dalšími africkými zeměmi byl přijat i přes to, že nebyl podpořen sekretariátem Úmluvy CITES. V praxi to znamená, že zhruba od nového roku již nebude možné legálně obchodovat s žaky odchycenými ve volné přírodě a přísnější pravidla čekají i na majitele a chovatele žaků, kteří již v zajetí jsou. Snad přísnější ochrana pomůže a populace žaků, které byly více než 40 let bezohledně likvidovány za účelem obchodu, dostanou šanci se opět nadechnout.

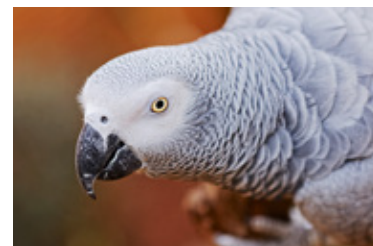


Foto: Marc Feldmann (CC BY-NC 2.0)

Poznáte větší sovy?

Po menších sovách (*Ptačí svět 2/2011*) se konečně dočkaly i ty větší. Pro mnoho lidí tajemné a nedostupné, a přesto nám jsou možná blíž, než si myslíme. Výr hnízdící v kamenolomu na kraji města není výjimkou a každý větší park či zahradní čtvrť má svého kalouse nebo puštíka. Se znalostí sovích hlasů se i večerní městská procházka nebo ranní cesta do práce či do školy může změnit v zajímavou ornitologickou výpravu.



Puštitík obecný

Foto: Jiří Michal (www.jmichal.cz)

Obecně platí, že sovy bývají aktivní především brzy po setmění a těsně před rozedněním, i když vysledovat nějakou pravidelnost je hodně těžké. Spíš bychom mohli mluvit o velké individualitě každého jednotlivého ptáka, a proto nebude divné, když „vás“ puštík bude houkat nejčastěji třeba kolem druhé ráno.

Sovy začínají hnízdit brzy, čemuž odpovídá i tok spojený s častými hlasovými projevy. Jde to zhruba podle velikosti: od ledna nebo i od konce prosince se ozývají výři, v únoru se přidají puštici (bělaví i obecní), od března pak kalousi, sýcové a kulíšci, v dubnu sýčci a v květnu výřeček. Toto tradiční schéma ale musíme brát s rezervou, načasování začátku hnízdění závisí na počasí, nadmořské výšce a množství dostupné potravy a v jednotlivých případech se může lišit i o měsíce na kteroukoliv stranu. Zkušení „sovaři“ potvrdí, že sovy se řídí především tím, zda se jim zrovna chce či nechce houkat. To platí i pro období „podzimního“ toku, kdy se sovy od konce července do listopadu někdy i velice intenzivně ozývají, a další noc může být úplně ticho. Základním pravidlem tedy je, že jedna negativní kontrola neznamená nic. Abychom mohli s rozumnou mírou pravděpodobnosti

říct, že se někde nějaký druh nevyskytuje, musíme se na místo vypravit minimálně pětkrát — samozřejmě poté, co si důkladně naposloucháme hlasy jednotlivých druhů na CD Sovy Evropy pana Pelze (shop.birdlife.cz) nebo ze stále se rozrůstající sbírky na xeno-canto.org.

Po vizuální stránce jsou nejzaměnitelnější oba druhy kalousů, které jsou také nejsnáze viditelnými sovami. V zimě se totiž sdružují do společných „nocovišť“ (nebo jak tomu říkat, když tam vlastně tráví den), většinou v hustých jehličnanech, méně často i na listnáčích. Pokud takovéto místo někde na hřbitově či v parku najdeme, můžeme zde pozorovat desítky kalousů na několika málo stromech vedle sebe. Nenecháme se zmást tím, že některý kalous je téměř kulatý a sousední uzoučký vytažený, ale důkladně si prohlédneme každého ptáka, jestli náhodou mezi nimi není nějaká pustovka. Byla by celkově světlejší a oči by měla jasně žluté, kdežto kalousi mají oči vždy oranžové. Od puštíků se kalousi odlišují svými ušky (která ale umějí i sklopit) a barevnými očima – puštici mají oči celé tmavé.

Puštici, obecní a bělavý řečený „uralka“, se na první pohled odlišují velikostí. I když je puštík statná sova, uralka je o poznání větší, téměř jako výr. Uralka je také výrazně světlejší a při vyplašení v horských bučinách či starších smíšených porostech si ji můžeme splést spíše s kání. Etologickým znakem, který může ke správnému určení pomoci, je zvyk uralek odlétat po vyplašení pod korunami stromů, kdežto káně se většinou snaží dostat nahoru, do volného prostoru.

Puštici obecní jsou stejně jako výři vysloveně noční sovy, které můžeme ve dne pozorovat spíš výjimečně. Jejich přítomnost nám často prozradí varující drobní pěvci anebo můžeme narazit na sovy odpočívající někde v dutině stromu (puštík) nebo na kamenité stráni či skalní římse poblíž hnízda (výr). Na hnízdištích výrů bychom měli být obezřetní a rozhodně se nesnažit hledat hnízdo, protože výři jsou velice citliví a po vyplašení často hnízdo opustí.

U všech sov bychom měli dát pozor ještě na jednu věc: Sovy jsou návykové, a jakmile s nimi jednou začneme, nebudeme moci přestat. Přeji všem mnoho krásných nočních dobrodružství! Zdeněk Vermouzek

Větší sovy

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK



- | | | |
|--------------------|-------------------|-----------------|
| 1 kulíšek nejmenší | 5 sova pálená | 8 puštík obecný |
| 2 výreček malý | 6 kalous ušatý | 9 puštík bělavý |
| 3 sýček obecný | 7 kalous pustovka | 10 výr velký |
| 4 sýc rousný | | |



tmavé oči
žlutý zobák

celkově velmi světlá



delší, výrazný ocas

s oušky a oranžovými očima

Puštík obecný (*Strix aluco*)

Prostředí: jakékoli území s porostem stromů, zvláště v blízkosti vody

Výskyt v ČR: celoročně a plošně

Hlasová aktivita: především na konci soumraku a před rozedněním, v toku celou noc

Stav a početnost v ČR: naše nejhojnější sova, stabilní, 10 000–18 000 párů

Puštík bělavý (*Strix uralensis*)

Prostředí: starší lesy, nejen pralesovité

Výskyt v ČR: celoročně; pravidelně jen Beskydy a Šumava

Hlasová aktivita: spíš slabá, především za soumraku a rozedněním

Stav a početnost v ČR: pomalu se šíří z Beskyd na západ, asi 50 párů



velikostí nezaměnitelný

výří hnízdo, i opuštěné, poznáme podle ježčích bodlin



na přítomnost sov
často upozorní varující
a útočící pěvci

nemá ouška

přes den se
většinou ukrývá
v dutinách

šedá forma je mnohem
běžnější než rezavá

mezi kalousy
na hromadných
zimovištích se může
objevit i pustovka

Kalous ušatý (*Asio otus*)

Prostředí: hnízdí v polních remízích
a na okrajích lesů až vysoko do hor,
v zimě společná zimoviště v nížinách

Výskyt v ČR: celoročně; hnízdí plošně,
zimuje v nížinách

Hlasová aktivita: pouze za úplné tmy,
v toku celou noc

Stav a početnost v ČR: mírný úbytek,
3000–6000 párů

ouška

oči vždy celé
černé

zavalitější,
křídla kratší,
široká

štíhlá delší
křídla

v nebezpečí
se vytáhne
a zúží
a předstírá
pahýl

oči
oranžové

puštík

kalous

Kalous pustovka

(*Asio flammeus*)

Prostředí: otevřený prostor, vlhké louky

Výskyt v ČR: pravidelně zimuje,
výjimečně hnízdí

Hlasová aktivita: u nás se většinou
příliš neozývá

Stav a početnost v ČR:
zimní výskyty nepravidelné,
invazní; hnízdí nepravidelně
ojedinelé páry

žluté oči

spodina
těla
celkově
tmavší

ad.

často sedá na zemi

juv.

spodina těla
nápadně světlá

Literatura:

- ◀ Mikkola H. 2010: Owls of Europe. T & AD Poyser
- ◀ Svensson L. a kol. 2012: Ptáci Evropy, severní Afriky
a Blízkého východu. Ševčík, Plzeň



Ptačí oblast Hostýnské vrchy

Foto: Michal Čížek

Ptačí oblast Hostýnské vrchy se se svými 52 čtverečními kilometry rozkládá v centrální části Hostýnských vrchů. Název jí samozřejmě dalo významné duchovní místo Hostýn, přičemž vrchol Hostýna se známou bazilikou a poutními domy leží paradoxně již mimo hranice ptačí oblasti (dále jen PO). Jedná se o oblast se strmými kopci, ovšem nikterak vysokými – nejvyšší Kelčský Javorník měří 865 m n. m. Specifikem je vysoká lesnatost – kolem 94 %, což je nejvíce ze všech PO v ČR. Zbytek připadá na podhorské louky a pastviny, malou část zaujímají i vesnické domy a chaty v roztroušené zástavbě. Vzhledem k tomu, že nejnižší nadmořská výška je 395 m, nepřekvapí původní druhové složení lesů – bučiny a jedlobučiny. Dnes je původní druhová skladba ze zhruba 60 % přeměněna na smrkové monokultury.

Zajímavý fenomén, kterého si všimne snad každý návštěvník, je vysoký podíl starých bukových porostů. Přírodní rezervace a památky zaujmají zhruba 4 % rozlohy PO a většinou se jedná o pralesovité zbytky původních porostů. Rezervace jsou to opravdu krásné, například Černava s různověkými stromy, popadanými kmeny nebo porosty mechů má své osobité kouzlo. Podobně rezervace Obrňany na suťových svazích, do kterých je místy pracné se vůbec dostat po dvou končetinách, největší Kelčský Javorník s pralesovitými porosty a vrcholovou javořinou nebo i třeba malinká rezervace Tesák se spoustou starých živých i tlejících obrovských jedlí. Zcela zásadní jsou ale v „Hostýnkách“ listnaté porosty, které nejsou nijak chráněné. Hnízdí zde totiž stěžejní část populací lejsků malých a strakapoudů bělohřbetých, což jsou předměty ochrany, kvůli kterým byla PO zřízena. Například u strakapoudů bělohřbetých hnízdí mimo rezervace přibližně 70 % populace a u lejsků malých ještě více. Z dlouhodobého hlediska je tedy zásadní, jak se bude hospodařit v běžných lesích. O strakapoudech bělohřbetých je známo, že potřebují ke svému životu staré listnaté porosty s dostatkem mrtvého dřeva. Výzkumem jejich habitatových nároků jsem například zjistil, že se v jejich teritoriích nachází průměrně 20 m³ mrtvého dřeva na hektar, což představuje přibližně 10 stromů. Jednoduché a levné opatření, tedy ponechávání 10 mrtvých stromů v porostu, by mohlo znamenat minimální náklady pro lesnictví a velký přínos nejen pro strakapoudy, ale i jiné druhy ptáků, hmyzu, hub nebo mechů.

Ptačí oblast Hostýnské vrchy je v rámci ČR výjimečná nejvyšší lesnatostí; i díky tomu zde nalezneme 9 druhů šplhavic

Přítomnost hustých zapojených bučin, které nejsou prosvětlené nebo mezernaté, se jeví být důležitá pro lejsky malé. Nejčastěji jsou samečci slyšet i z poměrně mladých porostů kolem 70 let věku.

Zatímco populace strakapoudů bělohřbetých je stále poměrně stabilní – drží se na 25–30 párech –, o lejscích malých se to říci nedá. U lejsků bohužel chybí přesnější data z monitoringu, nicméně srovnání současného stavu se vzpomínkami pamětníků časů nedávno minulých je dosti tristní. Na transektu, kde před zhruba 20 lety zpívalo okolo 15 samců, mám dnes radost, uslyším-li samce dva. Otázkou je, čím je tak výrazný úbytek způsoben, protože strakapoudů bělohřbetých je stále přibližně stejně. Podobný trend se ukazuje i v sousedním Horním Vsacku a Beskydech. Možná může být problém i na tahové trase nebo zimovišti, což je ovšem pouze spekulace. Celkový odhad pro PO je 30–40 párů lejsků malých.

Co lze taky vidět

Z ornitologického hlediska je na Hostýnských vrších bezesporu nejzajímavější druhová diverzita šplhavic. Z deseti evropských šplhavic můžeme v PO potkat rovnou devět druhů, přičemž na toho desátého, strakapouda jižního, narazíme hned v Bystřici pod Hostýnem, tedy cca 2 km od hranice PO. Pomineme-li charismatického strakapouda bělohřbetého, je určitě největší atrakcí hnízdění datlíků tříprstých. Datlíci zjevně dlouho unikali pozornosti a až před několika málo lety se začala objevovat častější pozorování. V roce 2015 bylo poprvé prokázáno i hnízdění. Zřejmě jich ale v kopcích bude více, než se na první pohled zdá, což potvrzují i nové záznamy z ostatních pohoří ČR (Krušné hory, Jeseníky, Krkonoše, Vysočina, Brdy, ...).

Kromě všudypřítomných puštíků obecných zde hnízdí i vzácnější druhy sov. V horách je prokázán výskyt sýců rousných, kulíšků nejmenších a výrů velkých, na úpatí jsou i kalousi ušatí. Z letošního roku jsou prvně doložena pozorování šířících se puštíků bělavých. Sovy bohužel patří v „Hostýnkách“ k nejméně prozkoumaným skupinám ptáků.

Zajímavá je taktéž otázka hnízdění jeřábků lesních. Náhodné záznamy se ještě občas stále objeví, jedná se ale zřejmě o poslední zbytky dožívající bývalé populace. Pokud se radikálně nezmění hospodaření v lesích, předpokládám, že maximálně během jednotek let jeřábci zcela vymrou (pokud se tak už ovšem nepozorovaně skutečně nestalo).

Foto: Michal Gírgel



Běžný hospodářský porost s popadanými stromy – nejdůležitější hnízdní biotop

Foto: Martin Vymazal



V lese jsou důležitá torza stromů; i v tomto malém zlomu hnízdl strakapoud bělohřbetý

Díky poměrně vysokému zastoupení starých listnatých porostů je běžnou součástí avifauny lejsk bělokřký. Často můžeme ze starých bučin slyšet i houkání holubů doupňáků, kteří rádi hnízdí v dutinách po datlech černých. Při procházce se snad ani nejde vyhnout drsnému krákaní krkavců velkých. Naopak zpívající kosy horské, které lze tradičně pozorovat například hned u autobusové zastávky na Tesáku, bychom dnes možná spočítali na prstech jedné ruky.

Hřiby, rozhledna, daňci a podobně

Hostýnské vrchy jsou nejzápadnější výspou Valašska, díky své poloze na rozhraní s Hanou se jedná i o velmi turisticky exponovanou oblast. Již současný velký turistický tlak neustále dlouhodobě roste. Obliba chataření a chalupaření neklesá, spíše naopak. Rekreační obce jako Rusava nebo Rajnochovice pravidelně v létě ztrojnásobí počet obyvatel. S tím také souvisí nejoblíbenější česká sportovní disciplína – sportovní houbaření, tj. kdo nasbírá víc. S trochou nadsázky lze říci, že v době, kdy dobře rostou hřiby, snad není v lese hektar, kde by někdo neprošel. Obzvláště v posledních letech prudce roste počet hromadných sportovních akcí (různé cyklistické závody, běhy, noční přechody apod.).

Tak jako jinde na světě, i zde je snaha přilákat co nejvíce lidí na různé atrakce. Z projektů poslední doby je určitě nejvýznamnější vloni ote-



Foto: Vladimír Tupy

Samice strakapouda bělohřbetého u hnízdní dutiny; jedná se o deštníkový druh, který potřebuje staré listnaté porosty s dostatkem mrtvého dřeva

vřená rozhledna na Kelčském Javorníku. Dříve byla tato nejvyšší hora více méně opuštěná, prošlo zde pár lidí za den. Z vrcholu nebylo totiž přes hustý smrkový porost na jedné straně a bučinu na druhé vůbec nic vidět. V současnosti je zde, pravda, nádherný výhled na polovinu Moravy i kousek Slovenska, tento pohled si ovšem nenechají za pěkných dní ujít stovky lidí. Bohužel část návštěvníků ruší ptáky v rezervaci přímo pod rozhlednou. Krom toho je více než pravděpodobné rozšiřování služeb u rozhledny formou prodejních stánků s občerstvením. Podobně rizikový je i plán na rozšíření sjezdovky na Ožňáku. Přímou v trase uvažované sjezdovky je doložené hnízdo strakapouda bělohřbetého i teritorium lejska malého.

Klasickou bolestí lesních komplexů jsou kromě nepřírozené dřevinné skladby i vysoké stavy spárkaté zvěře. To platí i v Hostýnských vrších, kde je především daňčí zvěř hlavním problémem pro přirozené zmlazení. Například v údolí Na Bystřičkách můžeme vidět úspěšné řešení problému se zvěří. Pokud se starý porost prosvětlí na větší ploše, nestihne následnou generaci mladých stromků zvěř likvidovat.

Výhodou současného stavu je poměrně velká plocha starých listnatých porostů, na které jsou vázány vzácné druhy ptáků. Při pohledu do budoucnosti se to ovšem jeví jako potenciální nebezpečí. Dnešní populace jsou sice ještě pořád silné, ale otázkou je, zda se rychle nepropadnou poté, co budou stávající vhodné porosty vykáceny. Jednoduchou analýzou druhového a věkového složení porostů zjistíme, že po vymýcení starých mimorezervačních bučin nastane pro strakapoudy bělohřbeté, holuby doupňáky nebo datle černé problém. Chybí zde totiž generace stromů v předmýtním věku, která by tyto staré mýtní porosty plně nahradila. V roce 2015 vyhlásil Krajský úřad Zlínského kraje tři nové menší lesní rezervace (Pavlinka, Bludný a Orlí hnízdo – dohromady necelých 25 hektarů), což je z ochrannářského hlediska počin pozitivní, nicméně opět je důležité si uvědomit, že zásadní je způsob hospodaření v běžných hospodářských lesích.



Martin Vymazal | pracuje na Ornitologické stanici Muzea Komenského v Přerově, mimo jiné se zabývá ochranou a monitoringem ptáků v Hostýnských vrších.

Jak zazimovat přírodní zahradu



Foto: Alena Klvaňová

Stébla okrasných trav a suchá plodenství poskytují v zimě úkryt hmyzu a tvoří pestré kulisy jinak odpočívajících zahrad

Někomu se mohou zdát zahrady v zimě krapet nudné a ospalé. V přírodní zahradě to ale neplatí. Vždyť kdy jindy se nám kolem záhonků prohání hejna zvonků, čížků, dlasků a stehlíků a na krmítku i pod ním panuje čilý ruch! Na uschlých květenstvích se předhánějí rosa a pavučiny s námrazou, kdo z nich vytvoří krásnější ornamenty. A svítí-li zimní slunce, začervenejí se jablka proti modrému nebi a pohostí nejednoho strážníka, třeba i z dalekého severu. Jak tedy všechno správně zařídit, aby si naše zahrada v zimě odpočinula, přitom působila pestře a krásně na pohled a ještě posloužila mnohým živočichům?

Méně je někdy více a o přípravě přírodní zahrady na zimu to platí dvojnásob. Řada lidí má bohužel stále neodbytné nutkání dát na zahradě vše „do pořádku“, než přijde zima, a to často s extrémní pečlivostí. Přitom zazimovat zahradu zase tak mnoho práce nežádá, spíše naopak.

Listí

Asi hlavním úkolem bývá hrabání listí, často spojené s odvozem či pálením. Přitom se jedná o cennou biomasu, kterou můžeme ještě velmi dobře upotřebit. Hromádky listí nahrneme kolem stromů a keřů a ještě před příchodem mrazů vydatně zalijeme alespoň 10l vody k jedné rostlině. Vrstva listí dřeviny chrání před mrazem a před odpařováním vody. Z listovky se také postupně uvolňují živiny a vracejí se zpátky do půdy. Listí, které nám zbyde, navrstvíme na kompost, a to i listy ořešáků nebo dubů. Ty se sice rozkládají pomaleji, ale pokud netvoří většinu našeho kompostu, můžeme je k němu bez obav přimíchat. Dubové listy ale před tím raději podrtíme. Kromě

úrodné půdy, kterou získáme, poskytneme kompost během zimy úkryt ježkům, slepýšům nebo hmyzu a ještě poslouží jako kantýna pro kosy, drozdy, strážníky nebo červenku.

Úkryty

Úkryt na zimní zahradě je důležitý hlavně pro hmyz a členovce, zkrátka pro drobotinu, „co žije v trávě“. Spadané listí neposkytuje jen kryt pro rostliny před mrazy, ale je domovem celé řady bezobratlých, kteří díky němu přečkávají zimu. Vrstvy listí pak s oblibou prohledávají kosi nebo červenky, když pátrají po potravě. Rozhodně se vyvarujeme vypalování suché trávy nebo listí. V zemi totiž přezimují např. čmeláci a další zemní hmyz. Ve větších hromádách listí, kompostu nebo kamení a dřeva v klidnějších částech zahrady můžeme najít přezimující ropuchu obecnou, ještěrku obecnou nebo dokonce některý ze dvou druhů ježky – západního nebo východního. To nejlepší, co pro ně můžeme udělat, je nechat je v klidu spát.

Ušchlé okrasné květiny, trávy a kapradiny ponechme na zahradě po celou zimu a ostříhejme je až na jaře. Trávy pouze svažme do snopů, abychom je ochránili před polámaním vrstvou sněhu. Zachováme tak bezpečné zimní úkryty pro velké množství hmyzu včetně dravých druhů, jako jsou slunéčka či zlatotočka, které na oplátku ochrání naši zahradu na jaře a v létě.

Na podzim také můžeme do zahrady umístit nové ptačí budky, aby si na ně nájemníci stáhli do jara zvyknout. Hlavně je však důležité vyčistit budky již vyvěšené. Musíme odstranit staré hnízdo, které je zdrojem parazitů, někdy je ale potřeba vymést třeba i hnízdo vos nebo sršňů. Podzimní čištění budek je také vhodnou příležitostí pro kontrolu jejich technického stavu, proto se hodí přihodit do kapsy pár hřebíků a kladívko. Budky nezůstávají ani v zimě opuštěné. Zvláště za silných mrazů v nich rádi nocují drobní pěvci, často ve větších skupinách



Foto: Alena Klvaňová

Menším ptákům pomůžeme, když narušíme slupku jablek, napichaných na větvičky stromků, zářezy

přitisknutí jeden k druhému, aby tak omezili tepelné ztráty.

Potrava

V přírodní zahradě není nic pouze na okrasu, ale vše slouží svému účelu. Vhodnou skladbou rostlin poskytneme celoročně dostatek úkrytů a potravy všem zvířecím návštěvníkům, jediné však za předpokladu, že nepoužíváme chemické postřiky, které by úrodu znehodnotily.

Z květin, jejichž semena přijdou ptákům vhod, jmenujme např. okrasné „bodláky“ (máček, štetku, ostropestřec mariánský), dále slunečnici, kakosty, chrpy, anděliku, pupalku, třapatku nebo černuchu. Také celá řada trav jako např. proso, dochan, metlice nebo třtina



Foto: Veronika Valová

Na suchých plodenstvích bodláků si pochutnají zejména stehlíci

poskytuje ptákům bohatý zdroj potravy – nacházejí v nich semena i přezimující hmyz.

Nezastupitelnou roli v přírodní zahradě hrají bobulonosné keře, jako je dřívěš, hlohyně, muchovník, skalníky, bezy, rakytník řešetlakový, tis, brslen, hloh, kaliny, cesmína, pámelník, ptačí zob nebo střemcha. Obzvláště vděčné jsou stálezelené popínavé rostliny jako břečtan nebo některé druhy zimolezu, které

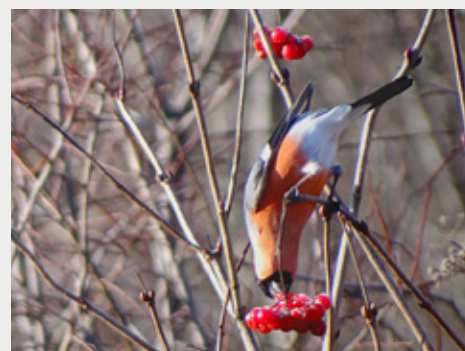


Foto: Veronika Valová

Červené plody kalin potěší oko pozorovatele i žaludek strážníků jako třeba hýla obecného

Foto: Denis Matthey



Jablečné hody ocení zejména kvičaly (na obrázku) a kosí nebo severské cvrčaly a brkoslavi

přilákají ptáky do naší těsné blízkosti. U těchto rostlin však nesmíme provádět letní sestřihy, jinak se plodů my ani ptáci nedočkáme.

5 rad na zimu

- Listí nepálíme! Nakopčeme ho kolem stromů a keřů, kompostujeme.
- Suchá plodenství, stvolý trav a listy kapradin stříháme až na jaře.
- Navršíme hromady větví v klidném koutě a nevšímáme si jich.
- Čistíme budky.
- Pravidelně sypeme na krmítka.

Při podzimní sklizni nechme na zemi pár spadlých jablek. Ještě lépe uděláme, když ponecháme část úrody přímo na stromech. Kdo nemá na zahradě jabloně, může rozvázat jablka na větve jiných stromů a keřů. Za odměnu se dočkáme řady pěkných pozorování krmících se kosů nebo kvičal a v některých zimách i brkoslavů severních. Na spadlých vlašských ořeších si zase pochutnají sojky, havrani nebo strakapoudi.

Pokud používáme krmítka (viz *Ptačí svět* 2/2008), nezapomínejme je pravidelně dezinfikovat. Snížíme tak riziko výskytu ptačí chřipky a trichomonózy, nemoci, která postihuje hlavně zvonky zelené. Nemocní jedinci jsou apatičtí, nemohou polykat potravu. Posedávají na krmítku a velmi brzy hynou. Pokud ptáky s těmito příznaky pozorujeme, doporučuje se přestat krmítka používat po dobu 2 týdnů, aby na něm nedocházelo k šíření nemoci mezi ptáky. Na lidi se trichomonóza nepřenáší.

Voda

Dostatek vody je v zimě stejně důležitý jako v horkém létě. Nezapomínejme proto doplňovat a udržovat nezamrzlou vodu v pítkách a koupátkách pro ptáky (viz *Ptačí svět* 3/2016).

Podzimní období je ideální pro vyčištění jezírka, měli bychom postupovat opatrně. Nezapomínejme, že pod hladinou zimuje řada druhů hmyzu a v hlubších nádržích i obojživelníci. Omezme se proto pouze na sběr listů

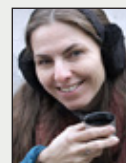


Foto: Denis Matthey

Ani v zimě nezapomínejme na vodu k pití a koupání

spadaného na hladinu a snažme se zajistit, aby hladina nikdy souvisle nezamrzla, ale aby vždy zůstávalo v ledu oko. Plyny z rozkládajícího se rostlinného materiálu tak budou moci z vody snadno odcházet.

Přírodní zahrady poskytují svým obyvatelům řadu výhod a mohou výrazně zvýšit jejich šance na přežití zimního období. Nám zase uspoří čas a energii, jež jiní investují do podzimního úklidu. Můžeme se pak raději věnovat pozorování zimních hostů nebo plánování, co na naší zahradě vylepšíme v příštím roce.



Alena Klvaňová | pracuje v ČSO, od roku 2006 je šéfredaktorkou *Ptačího světa*. Věnuje se kroužkování, pozorování a sčítání ptáků, rodině a zahradě.

INZERCE



Česká společnost ornitologická

DOPORUČUJE



www.BudCam.cz

ptačí budky a krmítka
se zabudovanou IP kamerou
pro sledování ptáků on-line

Budky a krmítka

Kvalitní české ručně vyráběné budky a krmítka z vodovzdorné překližky. Výrobky jsou doporučeny Českou společností ornitologickou.

Kamera

Barevná IP kamera s vysokým rozlišením a citlivostí, vestavěný mikrofon. Makro režim pro snímání blízkých objektů. Ve dne barevná, v noci černobílá s IR přísvitem. Snadné připojení k domácí síti kabelem nebo přes WiFi.

On-line přenos

Kamera přenáší obraz přes Internet, do PC i mobilu. Možnost živého sledování i záznam obrazu a zvuku do Cloudu.



K dostání i v eshopu ČSO, pro členy členská sleva.

Proč a jak vytvářet nové hnízdní příležitosti pro ledňáčka říčního

V současnosti konstatujeme, že se stavy ledňáčků říčních hnízdicích v podmínkách ČR stabilizovaly nebo že dokonce mírně stouply. Je to zapříčiněno především mírnými podmínkami posledních zim. Stačí však jedna krutá zima nebo rozsáhlé povodně během hnízdního období, a může dojít k rapidnímu poklesu početnosti jeho regionálních populací. Vedle nepříznivých klimatických podmínek může tento pokles zapříčinit také úbytek jeho hnízdišť kvůli prováděným úpravám toků v souvislosti s budováním protipovodňových zábran. Obnova optimální hustoty a věkového složení regionální populace ledňáčků závisí především na úspěšném vyhnízdění ptáků stálých hnízdišť, pravidelně obsazovaných i desítky let.

Základní východiska

Pokud uvažujeme o tom, že budeme ledňáčkům vytvářet nové hnízdní příležitosti, musíme se snažit, aby měly co nejvíce charakteristik společných s hnízdišti stálými. To vyžaduje dobrou znalost kvality vybrané břehové stěny a vodních poměrů lokality. Nezbytným předpokladem pro vybudování nového hnízdiště ledňáčků je trvalý dostatek vhodné potravy v místě nebo blízkém sousedství. Víme, že ledňáčci pro vyhrabání svých hnízdních nor preferují svislé stěny břehů. Pro budování nových dlouhodobých hnízdních příležitostí proto můžeme využít přirozené stabilní břehové partie nebo tyto terénní prvky na vhodných místech připravit. Vytvořením nových hnízdních příležitostí tak posílíme a stabilizujeme hnízdicí část regionální populace ledňáčků, jejichž vazba na hnízdiště je vysoká, což potvrzují i výsledky projektu RAS (Recapture of Adults for Survival, projekt Kroužkovací stanice NM). Odchovaná mláďata pak mohou v následujících letech, díky své středně silné vazbě k rodišti, doplnit hnízdicí ptáky v širokém sousedství. Vytvořením nových hnízdních příležitostí předejdeme také ničení snůšek při soubojích o hnízdiště na začátku hnízdní sezony tam, kde krajina v dostatečném množství ledňáčkům vhodné podmínky pro hnízdění nenabízí. Zvolením vhodné formy nové hnízdní nabídky můžeme také zamezit zničení hnízda ledňáčků predátory.

Jak můžeme nové hnízdní příležitosti ledňáčkům vytvářet?

Předvrtání nor

Nejjednodušší cestou je úprava přirozených břehových stěn a předvrtání nor. Při průzkumu pobytového zázemí ledňáčků registrujeme místa se strmými, stabilními břehy z hlinitopísčitých materiálů, kde převládají sedimenty o zrnitosti kolem 1 mm. Po dohodě s majitelem pobřežního pozemku nebo správcem toku (např. Správa povodí, Lesy ČR, s. p.) můžeme ledňáčkům v takových místech vytvořit vhodné podmínky pro hnízdění zkolmením stěny a seříznutím přesahujících a uvolněných drnových horizontů. Upravená stěna musí být bez výstupků a říms, aby po nich nemohli k noře vyšplhat predátoři. Pamatujeme na to, že výška vybrané stěny musí být taková, aby při zvednutí hladiny nedošlo k vytopení hnízda. Do stěny můžeme ledňáčkům vyvrtat vstupní část chodby nory vrtákem, který zhotovíme z trubky o průměru kolem 5 cm, jejíž zářezovou část vhodně upravíme. Ledňáčci si hloubí vlet do nory většinou do 50 cm pod břehovým horizontem. Pokud se v hnízdní stěně vyskytne vrstva nepropustného jílovitého sedimentu, umístí noru nad pískovou vložku, aby se mohl vsakovat řídký trus, který mláďata vystřikují do chodby nory. Snažíme se, aby byla ledňáčky následně vytvořená hnízdní komůrka dostatečně hluboko pod povrchem. U nor, kde je nad komůrkou nízké nadloží, mohou šelmy slídící v okolí vod po kořisti uslyšet hlasy ště-

Ve spolupráci s projektantem mohou být i na regulovaných úsecích toku vytvořeny stěny pro zahnízdění ledňáčků (Rokytky, Praha)

Foto: Pavel Čech



Foto: Martin Čech

Vrtání chodby nory pro ledňáčka říčního na upravené břehové stěně (Křešický potok)

betajících mláďat nebo ucítit pach exkrementů prostupující nadložím. V několika případech bylo u takových nor zaznamenáno vyhrabání mláďat liškou. V předvrtané noře nemusejí ledňáčci zahnízdit hned. Vrtákem vytvořený vletový otvor s pokračující chodbou je však dovede motivovat natolik, že si v sousedství vyhloubí noru vlastní.

Umělé nory

Další možností, jak posílit nebo vytvořit nové hnízdní příležitosti ledňáčků, je instalace umělých nor. Při zhotovování umělé nory pro ledňáčky respektujeme rozměry jednotlivých partií nor přirozených. Vletový otvor je u nových nor kruhový, později elipsovitý o výšce kolem 60 mm a šířce 50 mm (min. rozměr výšky vletového otvoru je 45 mm, šířky 35 mm). Délka kontrolovaných přirozených nor se obvykle

Foto: Martin Čech



Zakládání umělé nory z ytongu do vyhloubeného lože (Chotýšanka)

Foto: Pavel Čech



Mladí ledňáčci v komůrce umělé hnízdní nory z ytongu

pohybuje kolem 600 mm (v podmínkách ČR jen výjimečně přesahuje délka nory 1000 mm). Osvědčené rozměry komůrek u osídlených umělých hnízdních nor jsou 180 mm (délka) × 160 mm (šířka) × 140 mm (výška). Chodbu nory může tvořit novodurová trubka, kterou ve svislé poloze uvnitř natřeme umělou pryskyřicí nebo tmelem na lepení obkladů a ytongových tvárnic. Takto připravenou umělou chodbu nory celou vyplníme hlinitopísčitou jemnozrnnou zeminou. Po zatuhnutí lepicí hmoty přebytečný materiál vysypeme. Je možné také použít betonový odlitek chodby, jejíž spodní část necháme volnou, aby se ledňáčci pohybovali po původním materiálu břehu. Stoupající sklon chodby, zajišťující odtékání polotekutého trusu mláďat, je od 3° do 10°. Hnízdní komůrku můžeme vymodelovat ze směsi betonu, perlitu, pilin, drti papíru a materiálu břehové stěny. V poslední době se jako vhodný prostředek pro zhotovení hnízdní komůrky nebo celé nory ukázala tvárnice ytong. Její předností je snadná úprava, přiměřená tvrdost, vzdušnost a přilnavost materiálů, které navozují dojem přirozených podmínek břehu. U osvědčeného modelu byl ponechán volný prostor dna komůrky a chodby. Ledňáčci se v chodbě pohybují po přirozeném materiálu a podle potřeb si sami upraví zhloubení dna komůrky. Strop hnízdní komůrky je odnímatelný pro případné kontroly průběhu hnízdění, kroužkování mláďat, sběry dat z hnízdní biologie (na základě povolení pověřených orgánů) a čištění. Celá konstrukce nory může představovat jeden celek nebo je

rozdělená na části, které se při instalaci sesadí. Umístění umělé nory musí opět předcházet průzkum celé lokality a posouzení stability vybrané stěny spolu se znalostí její odolnosti vůči zvýšeným průtokům. Abychom předešli možným problémům se zmrzlou půdou při zakládání umělé nory v zimě, je vhodné provést její instalaci již na podzim. V případě mírných zim budujeme umělé nory nejlépe koncem února. Po případné úpravě čelní partie břehové stěny vyhloubíme lože nory. Dbáme na to, aby při instalaci zůstala zachována původní drnová část břehového horizontu, která svojí celistvostí vytváří přirozený kryt nory a zabraňuje sesuvům jejího nadloží. Umělé nory tvoří jeden celek je možné zabudovat do svislých stěn kamenných regulací (analogie hnízdění ledňáčků v hlíněných vložkách kamenných staveb v sousedství vod).

Umělé stěny a boxy

Časově, prostorově a materiálově nejnáročnější vytváření nových hnízdních příležitostí pro ledňáčky jsou umělé stěny a boxy. Jejich čelní stěny musí napodobovat přirozené strmé břehové podmínky. Boxy mohou mít čelo vytvořeno z prken s nahozeným nebo nalepeným hlinitopísčitým materiálem o rozměrech kolem 1 m² vzadu s norami na stojínách. U jiného modelu může jít o obedněný či z tvárnic vytvořený celek naplněný hlinitopísčitým materiálem, ve kterém jsou za vstupními otvory umístěny umělé nory. Na horní úrovni umělé stěny umístíme drny z bylinného porostu v sousedství. Dvě umělé nory v takto vytvořených umělých terénních prvcích umožní násobné hnízdění páru. Na soukromých pozemcích je možné pro ledňáčky vybudovat hnízdní stěnu pomocí těžkých mechanismů. Po zkolmení a zhutnění navýšeného materiálu je nutné zpevnit horní partie stěny kvalitním drnovým kobercem, který zabezpečuje stabilitu, provzdušněnost a přirozenost celku. U málo soudržných materiálů břehu byl horizont vybudované hnízdní stěny vytvořen z panelů o délce 3 m a mocnosti 15 cm, na které byla navrstvena zemina. Po dohodě s projektantem a firmou provádějící úpravy je možné takové hnízdní stěny budovat při revitalizacích toků. V místech, kde se v blízkosti nacházejí zarybněné vodní nádrže, případně během revitalizace vytvořené tůně, jsou takové hnízdní stěny ledňáčky rychle obsazeny. Umělé hnízdní stěny nebo boxy můžeme dokonce vytvořit na klidových místech zahrad v sousedství zarybněných jezírek.

Nové hnízdní příležitosti pro ledňáčky říční budujeme jen v takových podmínkách, kde přirozené příležitosti chybí nebo kde dochází k opakovanému ničení jejich hnízd predátory. V obou případech vybíráme místo lidmi málo navštěvované, ale přitom dostupné kontrolám. Během hnízdění ledňáčky nerušíme, respektujeme pravidla ochrany tohoto silně ohroženého druhu. Před hnízdní sezonou je třeba stav těchto umělých staveb zkontrolovat a případně je vyčistit. Pokud je ledňáčci neobsadí, jsou vhodným prostředím pro pobyt dutinových pěvců,



Foto: Pavel Čech

Novodurovou trubkou zpevněný vstup do nory ledňáčků, kterou v minulých letech pravidelně vyplnil norek americký (Želivka)



Foto: Pavel Čech

Umělá hnízdní stěna zpevněná v horní části panely s norami, které si v ní ledňáčci vyhloubili sami (Sázava nad Sázavou)

drobných hlodavců, netopýrů a společenských hmyz. Rozšiřování hnízdních příležitostí s využitím vhodných metod pro konkrétní podmínky doporučujeme provádět tam, kde se pravidelně zdržuje větší počet dospělých ledňáčků a kde jsou přirozené podmínky pro hnízdění omezené. Ledňáčci si dovedou své hnízdní teritorium odhodlaně bránit. Při soupeření párů o jednu hnízdní stěnu se mohou dospělí ptáci navzájem zranit. Pokud dojde k těmto střetům v průběhu hnízdění, vetřelci často zničí snůšku nebo usmrtí mláďata domovského páru. Větší nabídkou hnízdních příležitostí nabízíme také prostor pro získání vlastního teritoria dospívajícím mláďatům, která jinak mohou provokovat šarvátky s ledňáčky na obsazených hnízdních okrscích. Ledňáček říční je ozdobou našich vod. Patří do nenarušeného společenstva organismů vodních ekosystémů, které je v našich podmínkách jedním z nejpestřejších a kde můžeme najít řadu příležitostí pro naše vzdělávání, stejně jako klidové zázemí pro odpočinek. Budováním umělých podmínek pro jeho hnízdění mu můžeme pomoci v jedné z jeho životních epizod. Jeho individuální a druhová ochrana však spočívá v citlivém a na základě hlubokých vědomostí uvážném přístupu člověka k přírodě jako celku.



Pavel Čech | se čtyřicet let zabývá výzkumem a ochranou ledňáčka říčního, od roku 2009 sleduje jeho fidelitu a filopatii v projektu RAS. Je garantem projektů s tematikou ledňáčka říčního v národním programu ČSOP Ochrana biodiverzity, který je podporovaný MŽP ČR.



Krutihlavovy hlavolamy

aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Milé děti, zdravím vás už z Afriky.

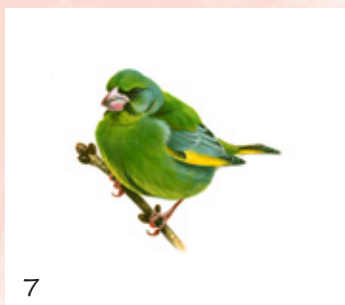
Celé září jsem byl moc zvědavý na nové majitele mé oblíbené staré zahrady. Však ji také znáte. Minule jsem vám o ní vyprávěl. Vrtalo mi hlavou, jak to s ní dopadne. Odlet na zimoviště do Afriky jsem proto odkládal, jak jen to šlo. Však byl teplý podzim, nemusel jsem spěchat.

Konečně jsem se dočkal! Když se začalo ochlazovat, objevila se v zahradě spousta dobrot pro mé přátele. Ti na sebe nedali dlouho čekat a za chvíli zahrada ožila hejny ptáků. Uhodnete, na čem si jednotlivě

ptačí druhy pochutnávaly? Doplňte jejich jména do vět. Písmenka, která se objeví při správném vyplnění v bílých okénkách, přepište ve stejném pořadí do tajenky. Dozvíte se zimní heslo, kterým se naštěstí řídí i noví majitelé zahrady. A doufám, že i vy!

Přeji vám krásné přezimování, a aby vám nebyla dlouhá chvíle, vyberte si některou větu a nakreslete mi podle ní obrázek! Všechny vás po návratu z Afriky odměním.

Váš Krůta



Na lojové kouli se houpe

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(1)

Jablka na stromě pojídá hejno

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(2)

V budkách nocují

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(3)

Jablka na zemi klovou

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(4)

Plody pámelníku ozobávají

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(5)

Na krmítku zobe slunečnici

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(6)

a

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(7)

Semena bodláků vybírají

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(8)

Na ptačím stole mlsá červíky

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(9)

Vodu z pítka pije

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

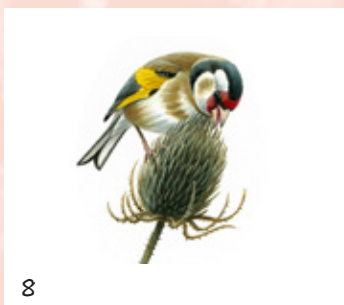
(10)



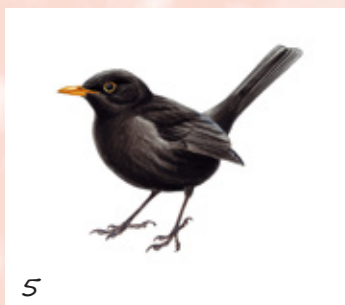
9



2



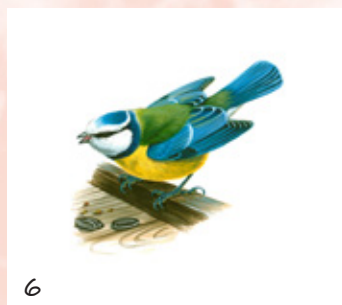
8



5



10



6

TAJENKA

Když krmit, tak...

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10



JAK BLÍZKO JE TEĎ?

MONARCH 5
8x56 6.2" WP



Čas krmení! Uspokojte svou zvědavost.

Díky velkému předsunutí výstupní pupily dalekohledu MONARCH 5 nepřehlédnete žádný detail. Každou vzrušující scénu si přiblížíte snadno a rychle. Ostrý a jasný obraz zprostředkovaný objektivy o průměru 56 mm s extrémním zvětšením vás prostě uchvátí. Optická skla ED společnosti Nikon s dielektrickými zrcadlovými vrstvami s vysokou odrazností a vrstvami fázové korekce zajišťují věrné zobrazení pozorovaného objektu. Toužíte po dalším? Robustní, vodotěsná konstrukce zajišťuje vysoce pohodlné ovládání i v nejnáročnějších podmínkách.

Dokonalá optika pro vaši spokojenost.



Chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*)



Kulík zlatý (*Pluvialis apricaria*)



Připadá mi to jako včera, kdy jsem si pořídil svůj první digitální fotoaparát a neuměle se pokoušel o fotografie ptáků, což tehdy bylo doménou jen hrstky zapálených fotografů. Čas ovšem plyne neúprosně a ve skutečnosti od mých prvních fotografických krůčků brzy uplyne 14 let. Za tu dobu se změnilo mnohé. Kvalitní fotoaparát s dlouhým sklem se stal prakticky povinnou výbavou každého ptáčkaře a krásné fotky ptáků, které jsem dříve obdivoval jenom v knihách nebo kalendářích, jsou dnes k nalezení po pár kliknutích všude na internetu.

Ptáci mě svým způsobem fascinují už od raného mládí. V začátcích jsem s dalekohledem na krku v lese nebo bažinách nadšeně poznával nové a nové druhy. Postupem času se objevila potřeba přinést si z vycházek krom zápisků v deníku i něco navíc, a tak se k dalekohledu přidal digitální kompakt pro dokladové fotografie. Netrvalo dlouho a dokumentární fotografie mi přestaly stačit. Chtěl jsem, aby měly co říci i ostatním, což se neobešlo bez kvalitnější techniky. Bohužel s přibývajícím vybavením ubýval čas na její používání. Posledních pár let se fotografování ptáků intenzivněji věnuji vlastně jen několikrát do roka, většinou na cestách s kamarády.

To ale neznamená, že bych se kvůli pracovním a rodinným povinnostem nedostal do přírody. Naopak, v poslední době se mi daří trávit venku víc času než dříve, jen se ptákům věnuji jinak. Nosím v hlavě spoustu otázek týkajících se jejich života a poodkrývat jejich tajemství se pokouším prostřednictvím kroužkování. Jak už to ale v životě bývá, místo odpovědí nacházím spíše další a další otázky. A to je vlastně dobře, pořád je co objevovat, baví mě to.

Za ptáky budu do přírody vyrážet, kdykoli to bude možné, i nadále. Prošel jsem si obdobím, kdy jsem se na ně díval očima fotografa, birdera a nyní kroužkovatele. Tohle prolínání je užitečné, zkušenosti z vícero ptáčkařských oborů se vhodně doplňují. A určitě zase přijde čas, kdy se do popředí opět dostane mé fotografické já.



Máte plchy v ptačích budkách?

Nejeden z nás, milovníků přírody, vyvěsil někdy do lesa nějaké ty ptačí budky. Kromě ptáků se do nich někdy nastěhují i jiní obyvatelé – hmyz nebo savci. Ze savců jsou to nejčastěji netopýři a plši. A právě o plších a ptačích strastech jsou následující řádky.

Hned brzy na jaře, zkraje dubna, se do ptačích budek stěhují po zimním spánku plšici lískoví. Je to náš nejmenší, ale zároveň i nejběžnější plch. Pokud zrovna v budce hnízdí nějaký pták, často dojde pouze k vyrušení a některé agresivnější druhy jako například sýkora koňadra nevídaného návštěvníka hravě zaženou. Nicméně občas se stane, a to zejména u lejsků, že si plšici pochutnají na vajíčkách nebo se zabydlí v hnízdní výstelce, a tím znemožní ptačí hnízdění.

Na Moravě se obvykle od konce dubna dá nalézt další druh – plch lesní. Vyskytuje se v nízkých hustotách, o to těžším konkurentem je ale pro ptáky. Na hlodavce je to neobvyčejný „masožravec“. Pokud narazí na budku s ptačím osazenstvem, znamená to pro ptáky téměř jistě špatný konec. Znáám případ, kdy během týdne samec plcha lesního požíral ve stejné budce několik lejských samců, kterým se budka zalíbila krátce po jejich návratu ze zimovišť.

Nejvzácnějším je u nás plch zahradní. Jeho velice malé a izolované populace přežívají již pouze na několika málo místech západních Čech a Šumavy. V zahraničí, tam, kde je ještě početný, také rád obývá ptačí budky, ale obvykle v člověkem silně pozměněných typech prostředí, jako jsou vinice nebo sady.

Naším největším druhem je plch velký. Dospělci dosahují před zimním spánkem hmotnosti kolem 200 g. Samci se probouzejí již koncem května, ale největší „invaze“ do budek probíhá od druhé půlky června. Hodně to závisí na tom, jestli je semenný rok, nebo ne. V semenných letech, zejména dubů a buků, jsou plši velcí mnohem aktivnější, a tak i hnízdních ztrát u ptáků je více. V posledních letech ještě hrají plchům do karet vyšší hodnoty jarních teplot, což jim umožňuje dříve probuzení ze zimního spánku. Pro ptáky je to tak každoroční závod s časem. Plši mají ptačí budky ve velké oblibě a později v létě, koncem července a začátkem srpna, v nich odchovávají i mláďata. V říjnu již většina sta-

řých jedinců spí a postupně se z budek vytrácejí i odrostlá tohoroční mláďata. Pokud je zrovna semenný rok, přichází od listopadu do budek nová vlna osídlenců – myšice, a to hlavně myšice lesní.

Naše dosavadní znalosti o rozšíření plcha velkého u nás jsou velice útržkovité. Víme, že je lokálně velice hojný, o čemž by mohl vyprávět nejeden chalupář, kterému nedopřeje klidného spánku. V místech, kde je početný, vytváří neobvyčejně silný predanční tlak na dutinové ptáky. Hnízdící ptáci jsou proti němu často bezbranní. Když si uvědomíme jeho velikost a to, že je aktivní v noci, nemůžeme se divit. Samice sedící v noci na snůšce v hnízdní dutině má poměrně malou šanci uletět. Na druhé straně jsou celé oblasti ČR, kde jeho současný výskyt není znám – například celá Vysočina a velká část jižních Čech.



V posledních letech na severní Moravě poměrně častý obrázek. Samice lejska bělokrkého předovaná na snůšce. Jak pro plchy lesní, tak i pro plchy velké jsou ptáci vítaným zdrojem potravy po dlouhém zimním spánku.

Foto: Peter Adamík



Krátkodobé řešení proti vstupu plchů do budek na jaře. Silná plastová fólie se musí umístit nad a pod budku.

Foto: Peter Adamík



Plši lesní si stavějí velice pohledná hnízda. Zde je hnízdo tvořeno lišejníky, ale běžným materiálem jsou i jehnědy, mech nebo listy.

Foto: Peter Adamík



Přítomnost plchů často prozradí i jejich latríny

Foto: Peter Adamík



Obrázek, který na jaře ne vždy potěší ornitologa po otevření ptačí budky. V této budce bylo nalezeno 10 plchů najednou.

Foto: Peter Adamík



Obávaný moravský predátor ptačích hnízd – plch lesní.

Foto: Pavlína Mašková



Budky takto zaplněné žaludy nacházíme koncem podzimu. Jedná se o spížirny myšic. Vytvářejí si je zejména v semenných letech na rozdíl od plchů, kteří si zásoby neukládají.

Mapování plchů

Pokud jste se někdy setkali s plchy nebo jste je našli v ptačích budkách, budeme vám vděční za zaslání údajů o vašem pozorování. Právě koordinujeme **celorepublikové mapování rozšíření plchů** a uvítáme jakékoliv údaje o jejich výskytu. Svá pozorování můžete zaslat na peter.adamik@upol.cz nebo plch.velky@email.cz.

Foto: Petra Hůdková



Spící plšici lískoví v hnízdě. Na jaře, obzvláště v dopoledních hodinách, lze běžně nalézt plšiky v tzv. torporu – stočí se do klubička a výrazně sníží teplotu.

Foto: Pavlína Mašková



Typické hnízdo plšika v ptačí budce. Při krátkodobé návštěvě budky si ale plšici hnízda nestavějí, obvykle přinesou jen pár listů.



Peter Adamík | působí jako zoolog ve Vlastivědném muzeu v Olomouci a učí na katedře zoologie Univerzity Palackého v Olomouci. Má rád ptáky, ale i plchy, a tak bádá na všem možném kolem jejich životů.

Proč zebřičky zpívají vajíčkům?

Otázka adaptace organismů na otepující se klima trápí řadu vědců i laiků. Nedávno publikovaná studie australských zoologů podává důkaz o unikátním způsobu, kterým se s vysokými teplotami dokáže vyrovnat zebřička pestrá (*Taeniopygia guttata*). Vědci si všimli, že zebřičky zpívají během inkubace, a to i v případech, kdy se v okolí nevyskytuje žádný další jedinec. Analýzou nahrávek vyšlo najevo, že rodiče zpívají vajíčkům pouze v poslední třetině inkubační doby a jen tehdy, je-li venkovní teplota vyšší než 26 °C. Vajíčka teplotu prostředí nemohou vnímat, protože rodiče je zahřívají na konstantních 37 °C. Mláďata vylíhla z vajíček, jimž jejich rodiče zpívali, rostla pomaleji než mláďata vylíhla z vajíček, kterým rodiče nezpívali. Menší velikost těla umožňuje snadnější ochlazování při vyšších teplotách a je to jedna z častých adaptací na teplé klima. Termoregulační



systém se u ptáků vyvíjí v poslední třetině embryonálního vývoje, což vysvětluje, proč zebřičky zpívají vajíčkům až v poslední třetině inkubace. Ačkoli přesný mechanismus, kterým zpěv rodičů ovlivňuje vývoj embrya, není znám, jedná se zřejmě o reakci na produkci a koncentraci hormonů ve vajíčku. Navíc měla tato mláďata v případech, kdy vysoké teploty přetrvávaly, sama později více mláďat než mláďata z kontrolní skupiny, které rodiče nezpívali, a to dokonce během dalších dvou hnízdění. Je až překvapivé, jak dlouhodobý efekt má vokální komunikace mezi rodičem a potomkem v tak raném stadiu vývoje; především se však jedná o zcela nový způsob přizpůsobení se teplému prostředí, o kterém se dříve nevědělo. Pokud podobný mechanismus existuje u většího počtu druhů, byla by to dobrá zpráva v souvislosti s adaptací ptačích druhů na globálně otepující se podnebí, se kterým se budou muset v následujících dekádách až stoletích vyrovnávat. ✎ Zbyněk Janoška

Podle Mariette M. M. a Buchanan K. L. 2016, Science 363/6301

Foto: Tambako The Jaguar CC BY-ND 2.0

recenze

Kam za ptáky v České republice

Nabídka internetových i kamenných obchodů, specializujících se na přírodovědnou literaturu, překypuje množstvím publikací, odpovídajících na otázku typu „Kam za ptáky v...?“ (doplň téměř libovolnou zemi či oblast). Česká republika v této nabídce dosud překvapivě nefigurovala, tedy nepočítáme-li její trochu okrajové pojednání v rámci jednoho průvodce po východní Evropě či již poněkud zastaralý pohled „zpoza oceánu“, obě ovšem podáno pouze v angličtině.



Alena Klvaňová se spolu s kolektivem autorů pokusila tuto mezeru zaplnit, a to způsobem, který můžeme bez zaváhání označit za nápaditý a originální. Každou z 23 ornitologicky (ale nejen ornitologicky) zajímavých oblastí, které kniha nabízí, zpracoval jiný autor (či autorka), vždy ale někdo, kdo danou oblast a její ptačí obyvatele skutečně důvěrně zná. Různé autorské styly – autorkou mimořádně zdařile poskládané – ale vůbec nepůsobí rušivě, naopak kniha je i díky tomu opravdu čtivá. Každá z 23 kapitol je uvozena špičkovou ilustrací Jana Hoška, která doplňuje odpověď na úvodní otázku, tedy proč se vypravit právě sem. Následuje několik stránek s velmi podrobným popisem jedné či více vycházek v dané oblasti včetně výčtu ptačích druhů, které můžeme během vycházky spatřit. Popisy jsou pak doplněny graficky zvýrazněnými informacemi o všem podstatném, tedy zejména o délce vycházky a její náročnosti, možnostech příjezdu autem či veřejnou dopravou, občerstvení na trase, ubytování a mnohém dalším. Popisy ale nevynechávají ani zajímavosti jiného než ornitologického či přírodovědného rázu, které můžeme v dané oblasti spatřit. Každá vycházka je také doplněna přehlednou mapkou. Kniha ovšem nezapomíná ani na obecné rady a návody – od tipů na vybavení do terénu, pokynů, jak ptáky pozorovat (a svá pozorování třeba zveřejňovat!), až po právní aspekty chování v přírodě.

Formát knihy není úplně „kapesní“, ale do batůžku je vhodná v každém případě. Poslouží hned dvojím způsobem: Můžeme vyhledat oblast, která nás láká, nebo si v rejstříku vybereme svůj „cílový druh“ a odkaz na stránku nás dovede na to správné místo. A kdo knihu využije? Vlastně každý zájemce o vycházky do přírody (a nejen za ptactvem), začátečník i starý mazák, rodiny s dětmi, přírodovědné kroužky i turistické oddíly či školy. A protože je u nás takových zajímavých míst ještě mnohem a mnohem více, třeba se časem dočkáme i knížky Kam za ptáky v České republice II.

✎ Jiří Horáček, předseda Faunistické komise ČSO

Alena Klvaňová a kolektiv: Kam za ptáky v České republice, Grada 2016, 263 stran

Ekologické zemědělství – přínos pro naši krajinu

Jednou z hlavních myšlenek ekologického zemědělství je šetrný způsob hospodaření, ochrana okolní krajiny a všeho živého, co do ní patří. Průmyslové zemědělství mění zásadně a negativně naše životní prostředí, krajinu i nutriční složení potravin. Ekologické zemědělství a biopotraviny jsou jednou z možností, jak tuto situaci změnit a přispět k ochraně přírody i vlastního zdraví.

Přirozená rovnováha

Ekologická farma společnosti PRO-BIO ve Velkých Hostěrádkách na jižní Moravě je důkazem přirozeného propojení zemědělství a ochrany okolní přírody a místních živočišných druhů. Nezastupitelnou roli v tomto propojeném systému mají ptáci, například coby přirození predátoři hmyzu. „V ekologickém zemědělství neradi používáme výraz hubit či eliminovat hmyz a plevel. Veškerý hmyz i polní plevel do ekosystému patří, jde o jejich udržení v přirozené rovnováze a této regulaci napomáhají i polní ptáci,“ říká zakladatel společnosti PRO-BIO Ing. Martin Hutař.

Soužití hospodářských zvířat a ptáků

Stejně důležitý je vztah mezi chovem hospodářských zvířat a ptáků. Na farmě žije v nové

stáji kolem 15 ovcí a 300 prasátek na výkrm. Prasata obývají prostorný výběh s hlubokou podestýlkou a možnostmi kdykoliv vyběhnout ven na čerstvý vzduch. Tento způsob chovu svědčí nejen prasatům, ale i mnoha druhům ptáků. Velmi se zde líbí vrbáčům, strnadům, hrdličkám a svá hnízda zde zakládají vlaštovky. Stáj nabízí spousta hmyzu, který je základem ptáčích potravy.

Spolupráce s ČSO

Před čtyřmi lety se společnost PRO-BIO ve spolupráci s ČSO pustila do monitorování, které by mělo ukázat vliv ekologického zemědělství na počet a druhovou rozmanitost ptáčích druhů. Ekologicky obdělávaná pole nabízejí ptactvu ideální životní podmínky. Díky rozmanitější skladbě plodin a mezplodin poskytují pestřejší potravu i příležitosti k hnízdění. Na pozemcích se nepoužívají chemická hnojiva, aby nebyla narušena biologická rozmanitost a potravní řetězec. Pronajaté velké celky půdy od původních hospodářů rozděluje společnost PRO-BIO na menší pole o rozloze maximálně 10–15 ha, kde je pěstován jeden druh plodiny. „Naším cílem je ještě rozdělit tato pole mezemi, křovím a pásy, kde budou mít ptáci prostor k úkrytu i hnízdění a kde naleznou vhodnou potravu,“ prozrazuje Martin Hutař. Tato přeměna je zatím



Foto: Zdeněk Tunka (birdphoto.cz)

v procesu, překážkou při jejím dokončení jsou však majetkové poměry, neboť majitelé neradi převádějí ornou půdu na meze. Na pozemcích, které má společnost PRO-BIO ve svém vlastnictví, již přirozené biokoridory postupně vznikají. Kromě přínosu pro ptáky jsou tyto přirozené prvky také velmi účinnou ochranou proti erozi. Mají schopnost zadržovat vodu, která by jinak z pole odplavila cenné látky. „Ekologické zemědělství má při zvyšování a stabilizaci počtu ptáků, a tím celého biotopu významnou roli. Mým velkým přáním je na naše pole vrátit i málo se vyskytující koroptev,“ doplňuje Martin Hutař.

Ing. Barbora Hernychová

PRO-BIO, obchodní společnost s r. o.
www.probio.cz

Řada adaptérů SWAROVSKI OPTIK pro digiscoping je kompletní



STX 85 TLS APO 43mm Stativ



STX 85 TLS APO 43mm Lead

Digiscoping u nás v poslední době zažívá nebývalý rozmach. Není se čemu divit, s nástupem digitální fotografie se otevřela možnost fotografovat skutečně každému a digitální fotoaparát nebo mobilní telefon jsou dnes naprostou samozřejmostí.

Firma SWAROVSKI OPTIK se této oblasti věnuje již hodně let a v duchu svého motta „dobré neustále zlepšovat“ přináší na trh nové adaptéry pro připojení fotoaparátů k teleskopům. Novinkou, která přijde na trh na začátku příštího roku, je nový adaptér TLS APO 43 mm, který umožňuje k teleskopům modelových řad ATX/STX a ATS/STS připojit plnoformátové (full-frame) zrcadlovky.

Řada adaptérů tak bude kompletní – nejjednodušší a velmi oblíbené jsou adaptéry pro mobilní telefony iPhone® (v současné době pro modely 5, 5s, 6 a 6s). Tento adaptér je tvořen rámečkem pro příslušný model telefonu a kroužkem pro teleskop nebo některý z binokulárních

dalekohledů SWAROVSKI OPTIK. Druhou variantou je adaptér pro kompaktní digitální fotoaparáty – DCB. Nejrychleji rostoucím segmentem mezi digitálními fotoaparáty jsou digitální zrcadlovky a systémové fotoaparáty. Pro připojení těchto špičkových fotoaparátů slouží adaptéry TLS APO ve třech provedeních. TLS APO 30 mm pro zrcadlovky APS-C, TLS APO 23 mm pro formát Micro 4/3 a nyní nově TLS APO 43 mm pro plnoformátové zrcadlovky. Společným znakem všech adaptérů je jednoduchá obsluha, široká škála fotoaparátů vhodných pro připojení pomocí T2 kroužků (Canon, Nikon, Sony atd.) a možnost velmi rychlého přechodu od pozorování k fotografování. Ohnisková vzdálenost od 1000 až do 3000 mm pak dává možnost fotografovat na velké vzdálenosti.

Více informací naleznete na www.swarovskioptik.com.

Víc než zákon!

Jak vznikla mapa pro bezpečné linky vysokého napětí?

Na první pohled by se mohlo zdát, že o ptáky na rozvodech vysokého napětí je u nás dobře postaráno. Hned dva zákony ukládají všem, kdo distribuují elektřinu, všechny podpěrné body (čti sloupky) na linkách vysokého napětí (VN) zabezpečit. Jeden z nich dokonce i s termínem – do července 2024. A pokud se budou stavět nové linky, mají být bezpečné rovnou. Je tomu ale skutečně tak? Naši zemi kříží desítky tisíc kilometrů linek VN, vodiče na nich podpira asi 750 000 sloupů. Odpovídajícím způsobem je v lepším případě zabezpečeno asi 10 % z nich. Do vypršení zákonem stanoveného termínu zbývá necelých 8 let. Na každý zbývající rok tak připadá něco přes 80 000 sloupů k zabezpečení. Je vůbec reálné takovou porci zvládnout?

Tyto a další zneklidňující otázky nás dovedly až k nápadu pokusit se co nejlépe využít zbývajících času a s pomocí distributorů elektřiny vytvořit jakýsi jízdní řád, podle kterého se linky VN přednostně zabezpečí tam, kde je to nejvíc zapotřebí. Ne každá totiž ptáky ohrožuje. V zalesněných územích a hlubokých údolích k úhynům nedochází často. Naopak v zemědělské krajině jsou místa, kde k úhynům dochází pravidelně. Ne každý sloup také představuje smrtelné nebezpečí. A tak jsme se museli ptát: kde, jak a co chceme vlastně chránit?

O trase linek a jejich stavu má nejlepší přehled jejich provozovatel. Díky předchozím velmi dobrým zkušenostem s ochranou čápů bílých jsme proto oslovili jednoho ze dvou velkých distributorů elektřiny v zemi – E.ON ČR, s. r. o., a k naší velké radosti se setkali s pozitivní odezvou. Dohodli jsme přesnější obrysy vzájemné spolupráce a následně získali stěžejní podklad pro další práci – mapovou vrstvu se zákresy linek VN na distribučním území společnosti, které zahrnuje kraje Jihočeský, Jihomoravský, Zlínský a Vysočinu.

Také otázka způsobu zabezpečení již byla vcelku uspokojivě vyřešena díky výstupům Odborné pracovní skupiny pro dopravní a energetickou infrastrukturu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Tato skupina posuzuje a částečně též ověřuje účinnost

dotatkových prvků zabezpečení sloupů nebo nových typů konzol, ke kterým se vodiče na sloupech upínají.

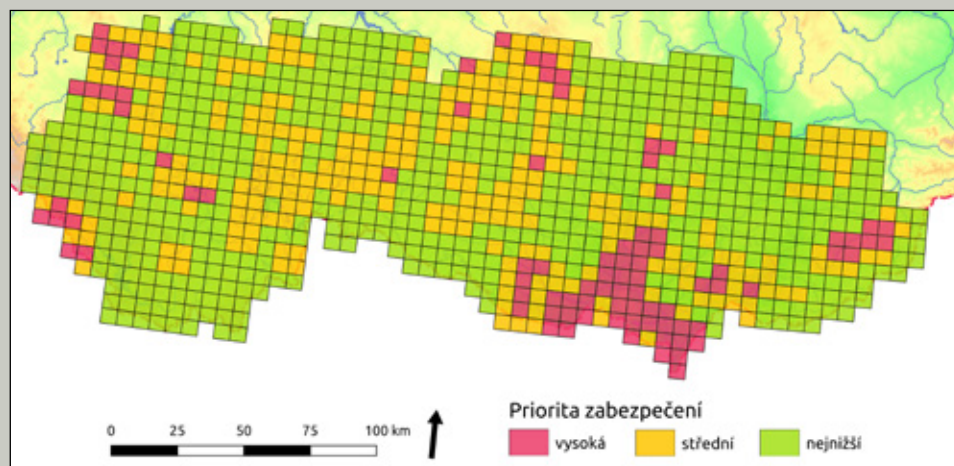
Cílové druhy

Zbývalo vytvořit seznam druhů, které jsou rozvody VN ohroženy nejvíce a kdy. Nejvíce úhynů totiž spadá do doby hnízdění a do období sezonních migrací. V tomto ohledu pomohly údaje z Národní sítě záchranných stanic živočichů o ptácích poraněných elektrickým proudem, nálezy uhynulých ptáků uložené ve faunistické databázi birds.cz nebo zapsané v terénních denících či rešerše domácí a zahraniční literatury. Finální seznam zahrnuje 16 druhů, které na sloupky nejčastěji usedají nebo na nich hnízdí a jejichž populace jsou předmětem zvýšeného zájmu ochrany přírody. Druhy jsme podle priorit ochrany přírody rozdělili do tří skupin podle toho, jak naléhavá je ochrana jejich hnízdišť z časového hlediska. Zbývalo už jen „maličkost“: získat potřebná aktuální data o výskytu těchto druhů a určit způsob, jak tyto údaje promítnout do zákresů linek VN. V tomto ohledu jsme za cenná data velmi vděční všem specialistům a pracovním skupinám, kteří se výzkumem a ochranou jednotlivých druhů nebo jejich skupin dlouhodobě zabývají, a samozřejmě databázi birds.cz, do které svá data ukládají ornitologové z celé země. Vzhledem k tomu, že nemáme informace o typu zabezpečení nebo alespoň typu sloupů na jednotlivých linkách VN, musela být prioritizace stanovena pouze na základě výskytu druhů.

Jednu extrémní polohu tvoří druhy opravdu vzácné (orli, velcí sokoli), jejichž hnízda jsou dobře podchycena a v jejichž případě šlo o 100% pokrytí všech známých hnízdišť. Druhým extrémem jsou pak druhy zcela běžné (káně, poštolka), o jejichž hnízdištích detailní přehled chybí. Jako vhodný zdroj informací o rozšíření a relativní početnosti těchto druhů slouží kompletní seznamy z faunistické databáze birds.cz (Avif). Kompletní seznamy představují úplný soupis všech druhů zaznamenaných v daném termínu na dané lokalitě.

Dalším, ryze teoretickým problémem bylo stanovit velikost plochy, na které budou linky

Prioritizace zabezpečení linek VN v distribuční síti E.ON, a. s.



v daných místech přednostně zabezpečeny. Po zvážení jsme stanovili polygony odvozené z úrovně prvního dělení mapovacích čtverců KFME (6 × 5,5 km), ke kterým jsme informace o výskytu rizikových druhů vztáhli. Pro každý čtverec byla stanovena rizikovost pro každý ze sledovaných druhů.

Výsledky

Pro druhy, u nichž existovaly věrohodné údaje o hnízdištích (všechny druhy s výjimkou kání, poštolky a orlovce), byla rizikovost vypočtena jako hustota hnízdišť ve čtverci. U kání (káně lesní i rousná společně), poštolky a orlovce byl zvolen jiný způsob stanovení relativní rizikovosti, a to na základě kompletních

seznamů z databáze Avif. Pro každý druh byla za použití metod strojového učení odhadnuta četnost výskytu druhu na dané lokalitě. Pokud je četnost vysoká, znamená to vyšší pravděpodobnost, že se pták dostane do kolize s energetickou infrastrukturou, četnost výskytu tedy můžeme ztotožnit s rizikovostí lokality pro daný druh. Rizikovosti vypočtené pro jednotlivé druhy jsme použili k výpočtu celkové rizikovosti, na jejímž základě jsme pak



Lukáš Viktora | vytrvale hledá oboustranně prospěšná řešení konfliktů mezi ptáky a lidmi, především v energetice a ve stavebnictví.



Zbyněk Janoška | pracuje v ČSO od roku 2015 jako programátor, věnuje se také geografickým informačním systémům a analýzám dat.

První pokus o odchov jespáků lžicozobých



Jespák lžicozobý

Jespák lžicozobý (nově *Calidris pygmaea*) je kriticky ohrožený bizarní bahňák, natolik bizarní, že jej Linné považoval za miniaturního kolpíka, a tedy rod *Platalea*, který dnes vzácně hnízdí jen na tichomořském pobřeží Čukotky. Kritická situace těchto jespáků je známa teprve v posledních letech, a to kvůli jejich markantnímu úbytku na zimovišti (zejména v Myanmaru a Bangladéši). Okamžitě se proto rozeběhly pokusy o jejich záchranu: na zimovišti, hnízdišti i v zajetí. Z vajec odebraných ptákům na Čukotce v roce 2011 je dnes vůbec první a jediné hejno v lidské péči, konkrétně 23 ptáků v anglickém Slimbridge, známém středisku na ochranu vodních ptáků. Letos (potenciálně třetí hnízdní sezona, tj. od doby dospělosti chovaných jespáků) dvě ze sedmi samic poprvé snesly 7 vajec (z toho 2 oplodněná), ale obě mláďata uhynula do 60 hodin po vylíhnutí. Dopadlo to tedy špatně, ale odchovnému programu to samozřejmě dodalo potřebný impulz a naději do budoucna.

Ještě slibnější je odchov z odebraných vajec přímo na Čukotce, který až o pětinu zvyšuje hnízdní úspěšnost tamní populace: za 5 let bylo odchováno a po 3 týdnech vypuštěno celkem 81 jespáků. Mladí jespáci na zimovišti, kde jsou velmi zranitelní, tráví 2 roky a nadějně je zejména to, že první vypuštění ptáci už po úspěšném návratu ze zimoviště sami zahnízdili.

✎ Jiří Hrubý

Podle Sykes B. 2016, *BirdingASIA* 25

Prokletí nezvyklého zobáku



Foto: www.biodiversitylibrary.org

Mezi různými bizarními zobáky rozhodně vynikají ty patřící zoborožcům. Podivným příslušníkem početné čeledi Bucerotidae, který se velmi liší od ostatních 53 zoborožců a dvojzoborožců, je ale zoborožec štítnatý (*Rhinoplax vigil*): má zobák krátký a poměrně malý, a navíc mu na něm schází monstrózní nástavec, typický pro dvojzoborožce žltobobého a četné další druhy. Jeho jedinečnost ilustruje i to, že mu byl vytvořen samostatný rod; původně byl řazen do rodu *Buceros*. Na druhou stranu mají tito zoborožci aspoň mohutné čelní štíty, jimiž do sebe samci při vzdušných soubojích narážejí jako kozorožci nebo ovce tlustorohé. Právě ty jsou ale jejich neštěstím, protože na rozdíl od jiných mohutných zobáků (zoborožců, tukanů) nejsou ani částečně duté. Jistě i proto má tento zoborožec hodně prodloužená ocasní pera – potřebuje vyvážit těžkou lebku, na kterou připadá více než desetina jeho hmotnosti.

Keratin tvořící čelní štít je mimořádně tvrdý a hodí se na jemnou řezbářskou práci. Přitom se opracovává lépe než slonovina; dražší surovina se říká „červená slonovina“ a na černém trhu v Číně je dnes až pětkrát dražší než pravá slonovina. Zoborožec štítnatý je obyvatel lesů od jižního Myanmaru až po Sumatru a Borneo. Zejména na Borneu od nepaměti využívají čelní štíty a také perá zoborožců ke zhotovování ozdobných předmětů, ale vše po staletí probíhalo celkem udržitelně. Vysloveně nebezpečný je pro tento druh až nedávný vývoj – vlastně teprve v posledních pěti letech –, protože v Číně prudce stoupá poptávka po luxusních předmětech. Ovšem mohutní zoborožci snášejí nanejvýš dvě vejce a vždy odchovávají jen jediné mládě, takže při nadměrném lovu nemá jejich populace šanci. Od listopadu 2015 je druh veden jako kriticky ohrožený.

✎ Jiří Hrubý

Podle Collar N. J. 2015, *Birding ASIA* 24

Ohlédnutí za konferencí



Foto: Jiří Kaláček

Vybíráme pro vás z ohlasů účastníků konference **Každý pták se počítá**, konané 14.–16. října na mikulovském zámku. Nezkrácené verze a další reakce naleznete na www.birdlife.cz.

✦ **Peter Adamík** – Mám velkou radost, že som sa po rokoch mohol stretnúť s úžasnými ľuďmi a vidieť, čo práve s vtákmi, ale i v osobnom živote riešia. Mikulovské stretnutie je k tomuto jedinečné. ČSO ho pripravila veľmi profesionálne a i touto cestou by som rád poďakoval všetkým z organizačného tímu za hladký priebeh konferencie. Zápory? Nemám žiadne, snáď len by bolo lepšie, aby spoločenský večer bol priamo v Mikulove – ľudom to dá voľnosť odísť po vlastných. ✦ **Květa Děrdová, ZŠ Břidličná** – Konference byla úžasná! Organizace i přednášky neměly chybu. Moji špunty z Baby teamu si odnesli řadu nových poznatků, zkušeností a navíc cenu za poster. Byli nadšení, stejně jako já. Moc všem děkuji za přátelské přijetí. ✦ **Tomáš Grim** – Velice pozitivně mě překvapila vysoká úroveň studentských přednášek – nebylo snadné vybrat tu nejlepší. Moje očekávání konference předčila i jako společenská událost. V programu konference bych ale uvítal uvedení přesného načasování konkrétních přednášek v rámci jednotlivých sekcí. ✦ **Anton Krištín** – Myslím, že vďaka organizátorom i účastníkom sa konferencia veľmi vydarila. Bolo zrejmé, že všetci si užívali jej skvelú atmosféru. Bola radosť pozeráť na bohaté diskusie, užil som si aj panel k histórii československej ornitológie. Dobrý nápad bol, že sa prednášky aj nahrávali. Iste si ne jeden z nás všimne, kde robí chyby v prejave. Výborné boli aj kulisy v podobe stánkov sponzorov, ČSO, SOS a výstavy fotografií a ilustrácií vtákov. Perfektný bol i spoločenský večer v pivnici Zaječí i návrat domov v spievajúcom autobuse. Ani neviem, kde sa vzala gitara a toľko dobrých spevákov... Ak konferencia nabíla energiou každého tak ako mňa, určite splnila ciele. ✦ **Roman Lyach** –Konference se mi organizačně i náplní velice líbila, probíhala v příjemně neformální atmosféře, a na přednášejících i publiku bylo vidět, že je ornitologie skutečně zajímavá. Nevýhodou byl snad jen fakt, že se konala poměrně daleko (Mikulov je krásné, leč vzdálené město, především pro na plný úvazek pracující amatérské ornitology). ✦ **Pavel Munclinger** – Archetypální nadšení z pozorování opeřenců se dokonale kombinovalo s touhou po poznání záhad ptáčího života. S použitím termínů T. Grima bych řekl, že „ptáčkaři“ tu s „ornitology“ zdárně našli společnou řeč. Pomohla tomu obdivuhodná schopnost přednášejících empaticky souznít s publikem a podat složité výdobytky výzkumu srozumitelným a zábavným způsobem. Uchvacující fotografie ptáků a obrázky geniálního J. Hoška vytvářely dokonalou atmosféru skvěle zvoleného místa konání. Lepší místo než podzimní Mikulov si lze jen těžko představit. Intelektuální vypětí ze sledování přednášek kompenzoval vydařený společenský večer s jídlem a nápoji ad libitum a tak pěkně zvolené exkurse, že se i počasí smílovalo. Organizátorům i přednášejícím patří bezesporu velký dík. Už teď se moc těším na pokračování. ✦ **Tomáš Pospíšil** – Konference se opět konala v důstojném prostředí, které jí sluší. Myslím, že ČSO je organizace, která má potenciál růst k většímu vlivu v ochraně ptáků a přírody vůbec. Podobné akce k tomu výrazně přispívají. Jsou ale nutné dva přednáškové sály? S ohledem na společně strávené chvíle, které slouží k neformální diskusi, bych celou konferenci raději viděl v jednom sále. Děkuji za náročnou přípravu, bylo mi ctí se zúčastnit. ✦ **Milica Požgayová** – Konferenciu hodnotím ako veľmi vydatú. Prispelo k tomu nielen nádherné prostredie zámku a Mikulova, ale predovšetkým vysoká úroveň prednášok a výborne zvládnutá organizácia zo strany ČSO a TIC Mikulov. Uvítala by som, keby v študentskej súťaži boli vyhlasované aj druhé a tretie miesta (veru bolo z čoho vybrať). Myslím, že mladí nádejní ornitológovia by spätnú väzbu ocenili. ✦ **David Storch** –



Foto: Martin Šálek

V sobotu prezentovali svůj poster sedm dětí z ornitologického kroužku při ZŠ Břidličná na Bruntálsku pod vedením paní učitelky Květy Děrdové

Na konferenci věnované členům ČSO, tedy z velké části amatérským ornitologům, mě překvapila vysoká profesionalita většiny referátů – jsem zvyklý jezdit jen na zahraniční konferenci, ale zdejší úroveň si s nimi nijak nezadá a v mnohém je převyšuje. Tolik zajímavých příspěvků už jsem dlouho neslyšel. Ne, že by konference neměla drobné mouchy (společenský večer, kde si lze vybrat mezi bílým vínem a bílým vínem, je trochu problém, zvlášť pro někoho, kdo bílé víno nepije), ale celková atmosféra byla výborná. ✦ **Miroslav Šálek** – Mile mě překvapil inspirativní průnik vědeckých a ochranných témat, který se nesl v přátelském duchu a na vysoké úrovni. Dojala mě aktivní účast a ocenění dětského kroužku – takových napříště více, stejně jako následný vzpomínkový panel k 90. výročí ČSO mistrně moderovaný Petrem Voříškem. O něco slabší byl pak společenský večer, protože stísněné prostory sklepa s výčepem piva mimo hlavní lek (tokaniště, pozn. red.) bránily volnému korzování a diskusím s kolegy, s nimiž bych býval rád poklábosil. Těším se na příště! Snad budu (slovy Jirky Flousky) patřit k těm mladším, kteří se na další konferenci ještě sejdou. ✦ **Jaroslav Škopek** – Konference byla velmi důkladně připravena a bylo nabídnuto vše, co nabízejí v současnosti podobné akce jinde ve světě. ✦ **Vlasta Škorpíková** – Konference byla především místem mnoha příjemných setkání. Sledovala jsem, kam směřuje současná ornitologie, jak široký máme záběr a co všechno řešíme. Moc milé byly akce směřované do historie ČSO. Zde jsem si asi nejvíce uvědomila, co pro mě organizace znamená, že mi na ní opravdu záleží. ✦ **Gábina Uhrová** – Některé přednášky pro mě byly moc odborné, některé se konaly v nabitém malém sále, kde se špatně sedělo na tvrdých židlích a nedalo se tam dýchat. Mrzí mě, že některé přednášky byly zrušeny z důvodu neúčasti přednášejícího, ale to jsem se dozvěděla, až když jsem se přesunula do druhého sálu... Líbila se mi přednáška o mechanice letu, občas je potřeba, aby lidi neusnuli, prohodit i něco, co rozesměje. Ve sklípku byl malý výběr z vín. Cimbálovka byla super, jen mi trochu vadilo, že se snažili hrát moderní písničky, byli jsme na Moravě, tak jsem chtěla slyšet lidovky. A co se týká terénní vycházky, chtělo by to aspoň ještě dvě hodinky, aby se nemuselo tak spěchat pryč. ✦

Členové členům aneb ptačí skvosty viděti a slyšeti



Foto: Vojtěch Brlík

Sto deset. To je počet ptačích druhů pozorovaných na ornitologickém kurzu Členové členům ve dnech 27. 4. – 1. 5. 2016 v krásném prostředí NPR Mohelenská step. Díky vhodnému výběru lokality a termínu organizátoři umožnili nám, dvaceti účastníkům, pět dní pestrého pozorování a nabývání vědomostí. Kromě běžně se vyskytujících druhů jsme měli možnost poznat ptačí poklady jako sýkovičí vousatou, motáka lužního, ostříže lesního, jestřába lesního či hnízdící chocholuše obecné. Sluchu neunikli ani dudek chocholátek, sluka lesní či holub doupeňák.

Nepříjemný pocit z každodenního vstávání ve 4.30 do nezvykle mrazivých rán údolí řeky Jihlavy se rázem vytratil díky vlně štěstí a úžasu z množství ptačích hlasů, které ohlašovaly příchod nového dne. Údolí pokryté jinovatkou se zlehka probouzelo za svitu slunečních paprsků. Mezi prvními se v blízkosti mlýna ozval z koruny ořešáku rehek zahradní, o kousek dál svou budku hájil lejsek bělokřký. Z dálky jsme zaslechli posmutnělý hlas žluny šedé, podél řeky tiché vrzání šoupálek dlouhoprstých. Šumění mlýnského náhonu občas přerušil jiskřivý zpěv konipasa horského nebo hlasité žadonění skorčích mláďat. Z blízké stepi se nad ranní mlhou ozývaly libozvučné hlasy skřivanů lesních.

Každý den vyrážely sedmičlenné skupinky se zkušeným průvodcem mapovat terén do okolních lesů, polí a luk. V rámci ranních procházek jsme měli možnost zafixovat si určovací znaky a zpěv náročnějších druhů, naučili jsme se správně zaznamenávat hodinovku, kompletní seznam pozorovaných druhů a metody sčítání ptáků. Na všech výpravách nás provázel krutíhlav obecný, kterému se v této oblasti díky starým třešňovým sadům a alejím daří. Příjemným překvapením byl objev několika zpívajících samců a rozestavěné hnízdo chocholuše obecného. Zajímavou lokalitou byla samotná hadcová step, kde jsme kromě skřivanů lesních pozorovali množství skřivanů polních a strnádů obecných, dále kukačky obecné nebo bělořita



šedého, ale viděli jsme i ještěrku zelenou nebo kozlíčka písečného a z rostlinné říše nás zaujal hlavně rozrazil klasnatý. Za zmínku stojí také vodní nádrže v okolí Mohelna, které jsou útočištěm bahňáků, rákosníků a dalších mokřadních druhů. Výprava za nočními obyvateli okolí započala velice slibně hlasem sluky lesní. S příchodem večera většina ptáků utichla, zbytky rudé oblohy a první hvězdy doprovázeli už jen drozdi a červeny. Do naprosté tmy se nakonec začal ozývat samec puštíka obecného, hned nato se ozvala také samice.

Díky předním zástupcům české ornitologie jsme byli zasvěceni do správného sběru a ukládání dat z terénu (Z. Vermouzek), metod výzkumu početnosti a druhového složení ptačích společenstev (P. Voříšek) nebo akustického monitoringu s ukázkami nahrávek a jejich zpracováním (I. Hertl). Dále jsme mohli nahlédnout do výzkumu hnízdní biologie díky přednášce a ukázce vyhledávání hnízd (K. Weidinger). Velmi zajímavá byla též poutavě podaná ekologie a fylogeneze ptáků (T. Grim). Přednáška na téma „bahňáci“ ujasnila rozdíly mezi těžko rozeznatelnými druhy a přiblížila ochranu čejky chocholátek a kulíka říčního u nás (V. Kubelka a M. Sládeček). Všechny přednášky byly velmi přínosné a kvalitně připravené, za což patří přednášejícím velký dík.

K absolvování kurzu nebylo potřeba žádná zkouška, každý se mohl sám přesvědčit, zda ho kurz někam posunul. Při poslední terénní vycházce jsme již samostatně zaznamenávali hodinovku a kompletní seznamy. Dostali jsme tak možnost vyzkoušet si vlastní schopnosti při mapování přiděleného kvadrátu.

K příjemnému pobytu přispěla výborná kvalitní zázemí pro účastníky, které poskytl areál Mohelenského mlýna, ale také dobrá nálada a spolupráce všech účastníků. Požadavek na prodloužení kurzu o pár dní odsouhlasili všichni bez výjimky, snad pro kouzlo místní krajiny, přátelskou atmosféru či touhu učit se a objevovat něco nového.

Pět dní pozorování a přednášek nás nabílo elánem a motivací do další ornitologické práce. Závěrečné poděkování patří hlavněmu organizátorovi Vojtěchu Brlíkovi za obnovení tohoto přínosného kurzu a přednášejícím za to, že se podělili o své cenné vědomosti a zkušenosti. Sto procent kladných odpovědí na otázku, zdali kurz splnil očekávání účastníka, hovoří za vše.

Budeme doufat, že z tohoto skvělého počínu udělá ČSO opět tradici. Má to smysl! 
Ivana Kroutilová a Marie Hánová



Foto: Vojtěch Brlík

Martin Sládeček ukazuje, čeho je potřeba si všimnout při určování bahňáků

Čapí hnízda

Foto: Tomáš Bělka (birdphoto.cz)

Třetí rok sledování ptáka roku 2014

U příležitosti celostátního i mezinárodního sčítání v roce 2014 byl čáp bílý spolu s čápem černým vyhlášen ptákem roku. Vznikl tehdy nový web cap.birdlife.cz, který v rámci občanské vědy již třetím rokem zapojuje do sčítání a mapování čapích hnízd širokou veřejnost. Jelikož název webu „Pták roku 2014“ již nepůsobil aktuálně, přejmenovali jsme v letošním roce stránky na **Čapí hnízda**.

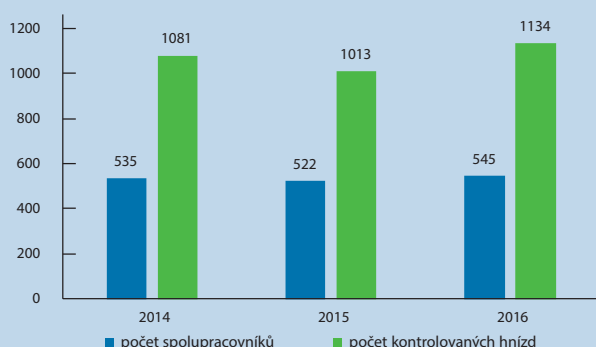
Během tří let vznikla na těchto stránkách unikátní celorepubliková mapa s více než 1300 hnízd čápa bílého (včetně fotografií, jednotlivých pozorování, výsledků hnízdění z předchozích let a přímých přenosů z on-line kamer). V letošním roce se do pozorování čapích hnízd zapojilo 545 spolupracovníků, kteří zkontrolovali více než 80 % z celkového počtu hnízd! Společně jsme se radovali z růstu čapích mláďat, i když v průběhu sezony jsme zaznamenali i smutné události jako například úhyn mláďat v přímém přenosu.

Nejcennější výsledky získáváme z opakovaných kontrol na hnízdech v průběhu hnízdění sezony. Kromě data přiletu čápů a začátku hnízdění jsou také nesmírně důležité údaje o přítomnosti velkých mláďat, bez nichž nemůžeme vyhodnocovat úspěšnost hnízdění. Celkem jsme na Čapích hnízdech letos v období před opuštěním hnízda zaznamenali 972 mláďat a zkontrolovali 362 hnízd, což je 47 % celkového počtu. Při pohledu na pravý graf je patrné, že právě počet těchto kontrol postupně klesá.

Zapojte se do sledování i v příštím roce!

A vydržte až do konce sezony. Zadávání dat nebylo nikdy jednodušší. Kromě klasického vkládání přes cap.birdlife.cz je od letošního roku možné zadávat data přímo v terénu pomocí nové aplikace pro mobilní telefony **Avif mobile**. V roce 2016, prvním roce fungování, přes něj bylo zadáno 185 pozorování čápů.  **Gabriela Dobruská**

Děkujeme všem, kteří nepovažují sledování čápů za promarněný čas a své výsledky zapisují, i všem, kdo čápům pomáhají. I v roce 2016 podpořila sčítání čápů společnost E.ON Česká republika, s. r. o. V rámci projektu Do přírody na ptáky bylo sledování čapích hnízd podpořeno dotací ze státního rozpočtu z prostředků Ministerstva pro místní rozvoj.



Čapí hnízda táhnou: po Ptákově roku sledování čápů pokračovalo s minimální propagací. Její posílení vedlo v roce 2016 k navýšení množství kontrolovaných hnízd o více než 10 %.

ptáci v ohrožení



Foto: Iva Farová

Nově zabezpečená zastávka v Kněževsi v okrese Praha-západ

Bezpečné zastávky

Skló je moderní materiál s výbornými vlastnostmi, neodmyslitelný prvek moderní architektury. Kromě čtenářů *Ptačího světa* si však málokdo uvědomí, že pro ptáky je to tichý, nenápadný zabiják. Letošní kampaň Bezpečné zastávky, spojená s Ptákem roku 2016, má za cíl upozornit na tuto problematiku prostřednictvím zastávek hromadné dopravy.

Na počátku letošního roku jsme vyzývali k hodnocení zastávek na zastavky.birdlife.cz. Po necelém roce máme přes 5300 ohodnocených zastávek. Nejvíce (64%) jich je na mapě znázorněno zelenou barvou, jde o zastávky bezpečné. Velké množství z nich tvoří neprosklené zastávky. Další 690 zastávek, tedy každá osmá, však svítí červeně – jsou nebezpečné. Na 121 zastávkách byla dokonce zaznamenána mortalita ptáků. Nejčastější obětí je kos černý, zaznamenali jsme i ledňáčka říční nebo poštolku obecnou.

Do hodnocení zastávek se aktivně zapojily i školy. Zájem mezi náctiletými zvýšila mobilní aplikace. Kromě aktivního hodnocení bezpečnosti zastávek byly školy zároveň průkopníky k samotnému zabezpečování prosklených ploch. Celkem máme díky kampani 14 nově zabezpečených zastávek, například ve Vrchlabí, Kněževsi nebo Rousínově. Na mapě na zastavky.birdlife.cz se tak objevily první zastávky modré barvy. Doufáme, že jich do budoucna bude přibývat. Některé oblasti jsou již poměrně dobře zmapovány, ale jsou místa, včetně některých okresních měst, kde nám údaje zcela chybí. Projekt proto nekončí a můžete se zapojit i v dalších letech!

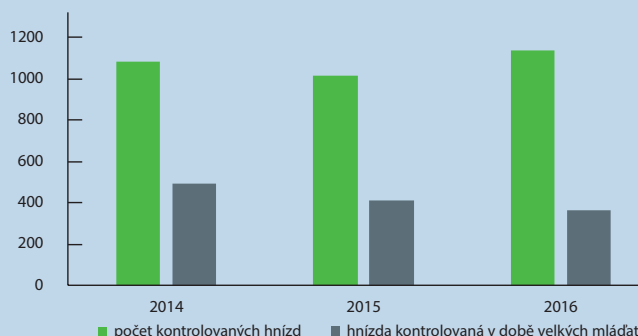
Možná se ptáte, proč hodnotit...

Vaše data jsou pro nás důležitým podkladem při jednání s úřady. Díky Bezpečným zastávkám přesně víme, kde se nacházejí problematická místa a kde je žádoucí snažit se o nápravu. Aktuálně jednáme např. s Institutem plánování a rozvoje Hlavního města Prahy (IPR), kde usilujeme o zahrnutí podmínek bezpečnosti zastávek pro ptáky do výběrového řízení na nový mobiliár pro Prahu.

Stejně tak mohou být tyto údaje podkladem komukoli, kdo se rozhodne do jednání s úřady pustit sám. Takového kroku si nesmírně vážíme a při jednání rádi pomůžeme.

Mapujeme tedy zastávky i nadále, aby se pro ptáky nestaly konečnou.

 **Gabriela Dobruská, Zbyněk Janoška**



I přes zvýšení celkového počtu kontrolovaných hnízd v roce 2016 počet kontrol v době vzletnosti mláďat stále klesal. Přitom právě toto období je klíčové pro určení úspěšnosti hnízdění!

Podnikáme odpovědně

Lafarge Cement, a. s. je jedním z významných výrobců stavebních materiálů v České republice. Kromě cementů vyrábí také maltovinové pojivo Multibat PLUS a vápence pro odsíření elektráren a tepláren ENVICALC. Závod v Čížkovicích na Lovosicku má více než stodesetiletou historii. Ohromné investice v posledních 20 letech přinesly zefektivnění výroby, které vedlo ke snížení energetické náročnosti a zároveň také splnily cíl snížit dopad výroby na životní prostředí na co nejnížší míru. Stalo se samozřejmostí, že všechny emisní limity, definované legislativou, jsou s rezervou plněny. Na cestě nahrazování primárních, ušlechtilých paliv těmi druhotnými jsme zde v Čížkovicích na světové špičce.



Již léta **podporujeme** některé místní sociální a environmentální projekty jako například Poradnu pro náhradní rodinnou péči v Litoměřicích, Obecně prospěšnou společnost Milešovka nebo v minulosti projekt založení biocentra a biokoridorů v blízkém Chotěšově.



Rekultivaci a revitalizaci vytěžených lomů jsme rozšířili o **spolupráci s ornitologií** při ochraně ohrožených druhů. Již podruhé v budce na našem komíně zahnízdil pár sokola stěhovavého a vyvedl mladé.



Podpořili jsme ochranu rorýsů, ptáků žijících především na budovách a jiných stavbách. Jsme generálním partnerem projektu ČSO **Rorýsí školy**, díky kterému se do ochrany tohoto ohroženého druhu zapojuje čím dál více škol.



NEW YORK

Ptáčkaření v urbánní džungli

Foto: Tomáš Grm

Cože? Vyrazit za ptactvem do centra více než dvacetimilionové metropole? Kdyby mě taková myšlenka nějakým omylem napadla, aktivně bych ji zapudil. Nicméně: v New Yorku jsem se nachomýtl pracovně a Central Park mě doslova uhranul. Končila zima, probouzel se jaro a změny ve složení ptačího spolku obývajícího obří park či jím protahujícího soutěžily v rychlosti s tempem, jakým se olisťovaly stromy. A že bylo na co koukat!

Víc než jen městský park

Central Park zdaleka nejsou jen nekonečné „golfové“ trávníky, Jacqueline Kennedy Onassis Reservoir, kolem kterého běhá v thrilleru *Maratónec* Dustin Hoffman, a to vše obehnané chladnou hradbou mrakodrapů¹. Části parku zvané The Ravine a The Ramble bychom ve středu města vskutku nehledali: husté křoviny, padlé kmeny ponechané rozkladu či podmačená okolí potůčků tu poskytují mnoha živáčkům to, co v jiných městských parcích zpravidla chybí. Z vegetačního propletence podrostu lahodně klokotá střízlík karolinský (*Thryothorus ludovicianus*), po tenkých větévkách hbitě akrobatuje pankáčoidní sýkora rezavoboká (*Baeolophus bicolor*), koutkem oka bleskne kontrastní černo-bílo-červená kresba pipila rudookého (*Pipilo erythrophthalmus*).

V těchto divočejších částech parku, ale také ve více učešané dřevité vegetaci potkáme i jednu z mnoha jasných známek toho, že Central Park není biologicky druhořadý. Jsou to dutiny tří druhů šplhavců, např. typicky „americký“ pestrých datlů karolinských (*Melanerpes carolinus*) či naopak spíš „evropsky“ skromně černobílých strakapoudů osikových (*Dryobates pubescens*). Další tři datlí druhy v parku zimují, ale nehnízdí. Z ekologických „šplhounů“ tu pak potkáme třeba brhlíky běloprsé (*Sitta carolinensis*) či šoupálky americké (*Certhia americana*).

K zahození ale nejsou ani rozlehlé trávníky – pokud tedy zrovna není víkend a nekoná se masivní okupace piknikáři, joggeri a zevlouny. Jako na většině kontinentů i zde naši cestu městským parkem zkrájí zástupce velkých drozdů – v tomto případě drozd stěhovavý (*Turdus migratorius*). Je to druhý nejpočetnější suchozemský pták Severní Ameriky, hned po vlhovci červenokřídlém (*Agelaius phoeniceus*), který v parku také hnízdí. V podobně otevřeném prostředí potkáme i hejníka severoamerického protějšku naší kukačky – hnízdně parazitického vlhovce hnědohlavého (*Molothrus ater*). Z „posedů“ na plůtcích kolem trávníků loví jedna z obětí jeho zanášecího chování: tyranovec domácí (*Sayornis phoebe*).



Sklobetonová džungle uprostřed New Yorku skrývá nečekanou ptáčkařskou perlu – Ústřední park

Park zdobí (nebo hyzdí – podle vašeho vkusu) i řada staveb. Třeba takový Belvedere Castle – dekorativní hybrid mezi gotickou a románskou architekturou místním ptáčkařům slouží jako pozorovatelna, z níž vyhlíží táhnoucí dravce. Zatím zaznamenali 14 druhů. Nejlepší denní doba na dravce je kolem poledne, od 10 ráno do 4 odpoledne.

Ve středu města bych velkou sovu nečekal. Proto mě překvapí, když mě důchodce zahlédnuvší můj dalekohled vede ke skupince stromů poblíž pulzujícího dětské hřiště. A hle – z husté koruny, tak



„Mí Newyorčané mi rozumějí,“ může si spokojeně pomyslet káňe rudoocasá (*Buteo jamaicensis*), která právě přináší čerstvé zelené větve na své hnízdo umístěné na jedné z budov lemujičích Central Park. V Evropě je zatím podobný obrázek z kategorie sci-fi. O slavném páru newyorských káňat vyšlo dokonce několik knih.

Foto: Tomáš Grm

Praktické rady

- ✚ Chystáte-li se cestovat po USA a vaší vstupní branou je NY, věnujte alespoň den Central Parku. Máte optimální příležitost si nakoukat a naslouchat běžné druhy předtím, než se pustíte do „seriózního birdění v pořádné přírodě“.
- ✚ Jako jinde ve městech jsou zde ptáci méně plaší², a tedy lépe „zfatitelní“. Nepropáste tuto příležitost. Jako kdekoli jinde jsou z hlediska světelných podmínek nejpříhodnější brzká rána a pozdní večery.
- ✚ Optimální doba pro návštěvu: jarní tah vrcholí v květnu, ale doslova se táhne od konce února do začátku června; podzimní tah začíná v půli srpna a končí, sotva se prosinec stačí pořádně rozběhnout. Tah pěvců má nejvyšší obrátky v září a říjnu. Nejlepší „ptačí vlny“ nebo „spady“ (fallout) nastávají za slunečných rán po nocích se silným jižním a jihozápadním větrem.
- ✚ Přes den je park bezpečný, běžně potkáte i fotografy, za jejichž výbavu by si úspěšný zloděj koupil kvalitní auto. Po setmění ale chodit parkem není dvakrát rozumné.
- ✚ Oblast Manhattanu je absurdně drahá, především co do cen ubytování. Pronájem skrze službu Airbnb je sice levnější než hotely, ale je třeba objednávat velmi dlouho dopředu.
- ✚ Přírodopisné muzeum (American Museum of Natural History), které shlíží na park z jeho západní strany, je dostatečným lákadlem pro jakéhokoli zájemce o přírodu; zároveň jde o skvělou příležitost, jak se dozvědět víc o životě opeřenců obývajících park.
- ✚ Jaký atlas zvolit? O první místo se tradičně dělí atlasy, které využijete i jinde než na východě (i když existují i čistě východoamerické atlasy): „Sibley“³ a „National Geographic“⁴.
- ✚ Máte-li více času, za návštěvu stojí i další parky, např. více než dvousektařový Prospect Park v Brooklynu nebo Riverside Park, který se táhne kolem řeky Hudson na západní straně Manhattanu. Skvělá je rezervace Jamaica Bay Wildlife Refuge nedaleko Kennedyho letiště. A výlet na klidný Long Island je po urbánním pekle balzámem na duši – být sám na pláži u obce Montauk, za kterou se rozprostírá už pouze Atlantik, jen s potáplicí lední ve svatebním šatě, pozorovat, jak loví kraby...

deset metrů nad zemí, na nás shlíží puščík proužkovaný (*Strix varia*). V parku byly zaznamenány ještě čtyři další druhy sov.

Jezírka

Kde je voda, tam to žije. Nejinak je tomu v městském parku. Obří obdélník Central Parku o rozměrech 4,0 × 0,8 km je ozdoben celkem sedmi vodními plochami, od jednohektarového trpaslíka The Pond po Jacqueline Kennedy Onassis Reservoir o ploše skoro půl kilometru čtverečního. Kromě řady druhů volavek a racků brázdí jejich hladiny např. kachnice kaštanové (*Oxyura jamaicensis*), kormoráni ušatí (*Phalacrocorax auritus*) i potápky americké (*Podilymbus podiceps*). Nejvíce mě esteticky potěšil parádní morčák chocholatý (*Lophodytes cucullatus*) a úhledný hohol bělavý (*Bucephala albeola*).

Krmítka

Kde je žrádlo, tam to žije jako u vody. Zrovna v The Ramble je hned několik krmítek, která doslova kypí ptačím životem. Zalétávají sem strakapoudi (viz výše), sýkory (např. s. černohlavá, *Poecile atricapillus*) i miniaturní králíci zlatohlaví (*Regulus satrapa*). Ideální místo, kde si lebedit s fotoaparátem a kávičkou z nedalekého stánku.

Barvy

Ptačí fauna Central Parku je pestrá nejen kvantitativně, ale i kvalitativně, včetně své barevnosti. Co takhle dát si sítově žlutou? Na menu je čízek žlutý (*Carduelis tristis*). Nebo levandulově modrou? Pokochejme se sojkou chocholatou (*Cyanocitta cristata*). Je libo karmínově červenou? Předvede samec kardinála červeného (*Cardinalis cardinalis*). A co tak trochu diskotékové blyštivosti? Něčím mezi purpurem



Foto: Tomáš Grim

Ostře sledovaná káňata – fotografové i ptáčkaři mají unikátní pár káňat rudoocasých stále v merku. Park však nabízí bird(watch)erům mnohem víc, od zimujících kachen přes táhnoucí lesňáčky po pestrá sbírka šplhavců. Za jediný den v květnu někdo spočítal, že tu ptáky počítá přes 500 ptáčkařů!



Foto: Tomáš Grim

Lesňáček severní (*Setophaga magnolia*; na obrázku je samec) se může sméle ucházet o titul nejkrásnějšího druhu z čeledi Parulidae (lesňáčkovití). A to mu konkurují dalších 115 členů téže čeledi.

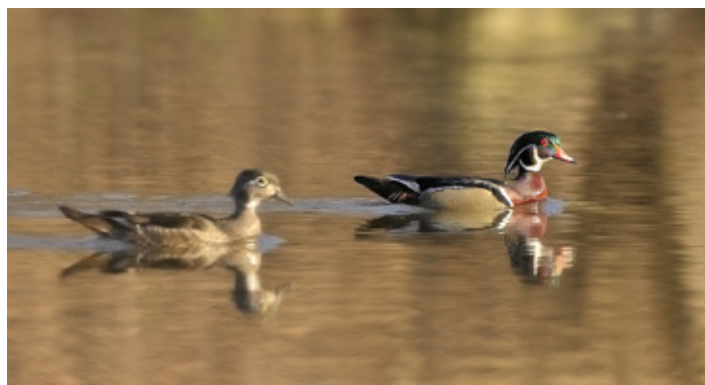


Foto: Tomáš Grim

Kačer kachničky karolinské (*Aix sponsa*) se samici v těsném závěsu. Pokud jde o místa k hnízdění, má tato kachna dost vytříbený vkus: upřednostňuje jezera obývaná bobrem kanadským (*Castor canadensis*) a využívá téměř pouze a jen dutiny vytesané datlem chocholatým (*Dryocopus pileatus*). Oblast hnízdního rozšíření kachničky se proto velmi přesně překrývá s areálem datla. Ten však v New Yorku nežije a kachničky karolinské v Central Parku pouze zimují.

a bronzem, podle úhlu pohledu, se zaleskne samec vlhovce nachového (*Quiscalus quiscula*).

Dojem, že Evropa je co do barevnosti ptactva jen chudou sestrou Severní Ameriky, ještě víc podtrhují lesňácci (o těch níže). Dokonce i drozd stěhovavý je daleko barevnější než jakýkoli drozd rodu *Turdus* z Evropy. Na druhé straně na misky vah musíme v rámci férového srovnání přidat i klasická „úhápěčka“ (UHP = univerzální hnědý pták), třeba desatero zástupců čeledi tyranovitých (Tyrannidae), kteří

Foto: Tomáš Grim



Datel zlatý (*Colaptes auratus*) indikuje svou hnízdní přítomností vysokou biologickou kvalitu Central Parku

Foto: Tomáš Grim



Strnadc bělohrdlý (*Zonotrichia albicollis*) je vydatným zpěvákem. V Central Parku sice jen přezimuje, ale jeho jednoduchá hvízdavá písnička (přepisovaná jako „Oh sweet Canada, Canada, Canada“) v jarních měsících dokresluje příjemný dojem z parku.

do parku zavítali. Trefný to název pro skupinu, která lidské pozorovatele bez nadsázky tyranizuje svou šedou stejností napříč druhy i rody.

Vetřelci

Až neuvěřitelně běžným je v Central Parku i v okolních ulicích pták, kterého jsem po vykročení z letiště uviděl jako prvního: vrabec domácí (*Passer domesticus*). Podobná zkušenost nás ostatně čeká i na většině letišť celého světa. Každopádně s takovou hustotou vrabců jsem se na žádném jiném kontinentu nesetkal. Čířikají, stavějí hnízda v dutinách obřích platanů, popelí se na písčitéch cestíčkách. Perou se v klubku a nevnímají, že jim stojíte pár decimetrů za zády. Jsou prostě všude.

Dalším vetřelcem, kterého kolonizátoři převezli ze starého do nového světa, jsou špačci (*Sturnus vulgaris*). Zatímco vrabci dobrovolně dorazili už v polovině 19. století, špačci na kontinent vtrhli až jeho koncem. Krásně se lesknou v jarním slunci⁵, které na ně hází odlesky přes zelenožluté zářící listy. S vrabci soutěží o dutiny a společně vytlačují starousedlíky. Jinde na světě tomu není jinak: invaze nepůvodních druhů způsobuje vždy pro-

blémy tam, kam člověk zavlekl i nepůvodní rostliny či potravní základnu, na které byli vetřelci adaptováni ze své domoviny.⁶

Zajímavý je případ hýla mexického (*Haemorrhous mexicanus*). Až do čtyřicátých let minulého století dlel pouze na jihozápadě Spojených států. Pak jej prodejci okrasného ptactva občas vypouštěli, když hrozil zákonný postih za jeho nezákonný prodej. Hýl se rozšířil po celém východě USA, a dokonce začal vytlačovat invazivní vrabce domácí.

Našinci

Je každý druh, který důvěrně známe z našich končin, v cizině zavlečený? Často, ale ne nevyhnutelně. Nízko nad vodou středoparkových jezírek se akrobaticky prohánějí vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*). Na hladině zahlédneme kachny divoké (*Anas platyrhynchos*), lžičáky pestré (*Spatula clypeata*) a kopřivky obecné (*Mareca strepera*). V bujně buřeni na okrajích jezírek odpočívají kvakoši noční (*Nycticorax nycticorax*). Tyto druhy může jako „naše“ označit bez uzardění jak našinec, tak Američan.

Nejen kvakoši, kachny a vlaštovky, ale i další druhy, které v mírném pásmu Severní Ameriky zahlédneme, se tam vyskytují přirozeně, bez nevyžádané pomoci člověka. Stačí si udělat výlet do Jamaica Bay. Zátoka poblíž letiště JFK hostí volavky bílé (*Ardea alba*), ibisy hnědé (*Plegadis falcinellus*), racky stříbřité (*Larus argentatus*). Na starém sloupu telegrafního vedení hnízdí orlovec říční (*Pandion haliaetus*). Cítíme se jako doma, v Evropě.

Na tahu

Nejzajímavějším obdobím v Central Parku je pro přírodomilce jaro. Zimující kachny stále brázdí jezera, ale už se začínají objevovat tažní ptáci. Postupně, vlna za vlnou. V dubnu se vyplatí zajít do parku častěji – snad každý den se objeví hejtnka nových druhů. A s nimi i „hejtnka“ ptáčkařů (v americké angličtině birders, v britské birdwatchers, i když dnes už tyto „nálepky“ bývají používány zaměnitelně, stačí se podívat třeba na obálku originálního vydání Vinicombeova atlasu⁷).

Kdo táhne? Hned několik druhů malých drozdů rodu *Catharus*, kteří představují při určování – a nejen při prvních setkáních – celkem tvrdý oříšek. Ale většinu pozornosti stejně urvou lesňáčky. Pokud se zadaří, můžete jich údajně vidět za jediný den až tři desítky druhů! Z celkového seznamu téměř čtyř desítek „parulidů“ zaznamenaných v Central Parku jmenujme třeba lesňáčka žlutého (*Setophaga petechia*), modrohřbetého (*S. caerulescens*) nebo žlutokorunkatého (*Setophaga coronata*). Ano, jsou tak krásní, jak už jejich druhové názvy dávají tušit.

Shrnuto a sečteno: Central Park je jedním z nejlepších míst na pozorování ptactva v USA a jednou z top městských lokalit celosvětově⁸. Na podzimním tahu lze pozorovat dravce, na jarním pak lesňáčky. Za století a půl, co park láká návštěvníky, se jeho „birdlist“ rozrostl na úctyhodných 280 druhů. Přes dvě třetiny z nich tu žijí celoročně nebo se sem pravidelně zatoulávají, ostatní jsou spíše jen záletníky. Abychom si udělali odpovídající obrázek, co nás v Central Parku může potkat: byla zde zaznamenána asi čtvrtina všech druhů, které na severoamerickém kontinentě najdeme!

Literatura:

¹ Grim T. 2016: Divočina v srdci velkoměsta. *Příroda* 2016(9–10): 60–64.

² Grim T. 2015: Cesta do města. Proč a jak se ptáci stěhují k lidem. *Vesmír* 94 (7–8): 414–422.

³ Sibley D. A. 2000: The Sibley guide to birds. Alfred A. Knopf, New York.

⁴ Dunn J. L. & Alderfer J. 2011: National Geographic field guide to the birds of North America. 6. vydání. National Geographic, New York.

⁵ Grim T. 2016: Zpívají opravdu městští ptáci déle? Škoda koňadra není ptáci... a proč je dobré na to nezapomínat. *Ptačí svět* 23 (3): 16–18.

⁶ Samaš P. & Grim T. 2015: Opeřená invaze k protiožcům. *Příroda* 2015 (9–10): 58–62.

⁷ Vinicombe K. a kol. 2016: Příručka k určování ptáků se zaměřením na podrobný popis snadno zaměnitelných druhů. Ševčík, Plzeň.

⁸ Milne P. 2006: Where to watch birds in world cities: the essential guide to finding birds in the major cities of the world. Helm, Londýn.



Tomáš Grim | učí na katedře zoologie Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se především hnízdním parazitismem a urbanizací ptáků. Je spoluautorem a spolueditorem první slovenské Ornitologické příručky a knihy o kukačce, která právě vychází v britském nakladatelství Wild Nature Press.

Pomáháme šetřit peníze i přírodu



BEZPEČNĚJI NA KONZOLÁCH TYPU „PAŘÁT“

Přispíváme ke snížení rizika poranění zejména dravých ptáků nebo čápů. Jako první jsme získali atest od Agentury ochrany přírody a krajiny na **novou konstrukci konzoly Pařát III**, která umožňuje bezpečné přisedání ptactva.

Více na www.eon.cz a www.facebook.com/EON.CZ



e-on



Sova pálená
(*Tyto alba*)



MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10x42 HD

Do nového roku s dokonalou
optickou kvalitou

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro členy ČSO:

- MeoStar S2 82 HD
+ okulár 30-60x WA /
okulár 20-70x
- Příslušenství
Adaptér S2
Lišta S2
MeoPix
Fotoadaptér
Brašna S2 Stay-on-case
Meopta / Manfrotto stativ
- Binokuláry
MeoStar B1 8x32
MeoStar B1 8x42
MeoStar B1 10x50
MeoStar B1 10x42 HD
MeoStar B1 12x50 HD
MeoStar B1 15x56 HD

25%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

meopta

www.meopta.com



Doporučeno
Českou společností ornitologickou
Bližší informace a objednávkový formulář na www.cso.cz

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933